

Kalkınma

**YUKARI KARABAĞ
İKTİSADİ RAYONU
POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü

**Ocak 2010
ANKARA**

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**YUKARI KARABAĞ
İKTİSADİ RAYONU
POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

Hazırlayanlar

Oktay KÜÇÜKKİREMİTÇİ (Müdür)

Ömür GENÇ (Md. Yrd.)

Mustafa ŞİMŞEK (Md. Yrd.)

M. Emin KARACA (Kd. Uzman)

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü

**Ocak 2009
ANKARA**

SUNUŞ

Bu çalışma Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Bakanlığı ile Türkiye Kalkınma Bankası, PGlobal Danışmanlık Hizmetleri ve RZK Mühendislik şirketi tarafından oluşturulan proje konsorsiyumu arasında imzalanan danışmanlık hizmeti kapsamında Azerbaycan'ın iktisadi rayonları (Abşeron, Gence-Kazak, Şeki-Zagatala, Aran, Yukarı Karabağ, Lenkeran, Guba-Kaçmaz, Yukarı Karabağ) için hazırlanan **“İktisadi Rayonların Yatırım Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Belirlenen Yatırım Konuları İçin Yatırım Profillerinin Hazırlanması”** kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürü Oktay KÜÇÜKKİREMITÇİ, Müdür Yardımcısı Ömür GENÇ ve Kıdemli Uzmanı M. Emin KARACA 16-20.05.2009 tarihleri arasında yukarıda belirtilen rayonların tamamını ziyaret ederek iktisadi rayon yetkilileri ile görüşmüş, ayrıca Baku'da İktisadi Kalkınma Bakanlığı nezdinde toplantılara iştirak ederek yapılacak çalışma ve çalışmanın kapsamı hakkında sunumda bulunmuşlardır. Bunun yanısıra gerek Azerbaycan'da bulunan süre içinde (iktisadi rayonlar da dahil olmak üzere) gerekse de Ankara'da raporların hazırlanması için gerekli bilgiler temin edilmiş, derlenmiş ve analize elverişli hale getirilmiştir.

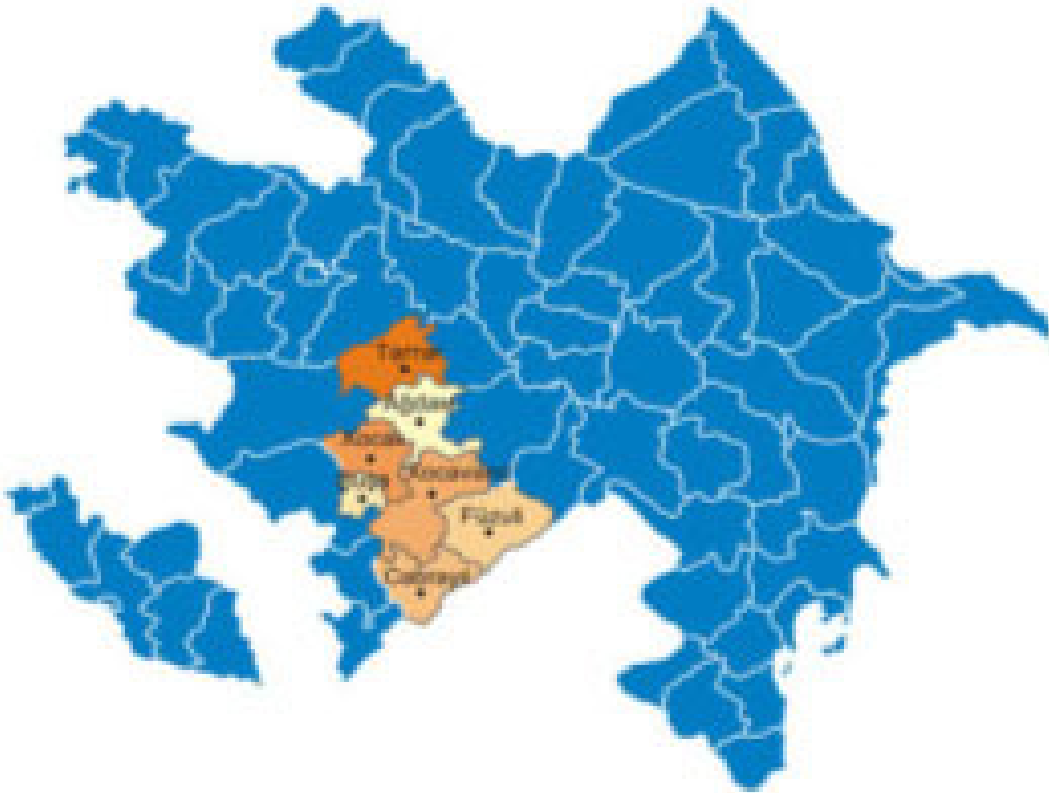
Çalışmada kullanılan metodoloji, Azerbaycan rayonlarındaki yatırım alanlarının belirlenmesi, değerlendirilmesi ve bu konuların karakteristiklerinin değerlendirilmesi için tamamen özgün bir şekilde ve Azerbaycan'ın iktisadi yapısı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında, her bir iktisadi bölge için iki ayrı rapor hazırlanmıştır. Bunlardan ilkinde rayonların genel ekonomik ve sosyal görünümü ortaya koyularak, rayonlarda gerçekleştirilebilecek yatırım konuları; gelişim eksenleri, kuruluş yeri faktörleri ve iktisadi yapılabirlik kriterlerine göre (hangi vadede hayata geçebileceği de belirtilmek üzere) belirlenmiştir. İkinci raporda ise belirlenen bu yatırım konularının öne çıkanları için hazırlanan yatırım profilleri yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

1. YUKARI KARABAĞ EKONOMİK BÖLGESİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ....	ii
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	2
2.1. Coğrafi Yapı ve İklim Özellikleri	2
2.2. Nüfus	3
2.3. Eğitim Durumu	6
2.4. Sağlık Durumu	8
2.5. İstihdam Durumu	9
2.6. Ekonomik Yapı	10
2.3.1. Tarım ve Hayvancılık	10
2.3.2. Sanayi	17
2.3.3. Gelir (Hasıla) Düzeyi	21
3. BÖLGESEL GELİŞMEDE DEVLET POLİTİKASI ve GİRİŞİMCİLERE DESTEK MİLLİ FONU.....	24
2.1. Bölgesel Gelişmede Devlet Politikası	24
2.1. Girişimcilere Destek Milli Fonu	26
4. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ	27
4.1. SWOT Analizi	28
4.2. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği	29
5. YUKARIKARABAĞ EKONOMİK BÖLGESİ GELİŞİM POTANSİYELİ	30
5.1. Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması	32
5.1.1. Değerlendirme Kriterleri	32
5.1.2. Potansiyel Yatırım Konuları	33
5.2. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması	35
5.3. Dış Ticaret Bazında Değerlendirme	39
5.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Bazında Değerlendirme	39
5.3.2. İhracat Bazlı Değerlendirme	48
5.3.3. İthalat Bazlı Değerlendirme	51
5.4. Input-Output Tablosundan Hareketle Azerbaycan Yurtiçi Üretimini Yapısı	56
5.4.1. Sektör Üretim Payları ve Doğrudan Geri Bağlantıları	56
5.4.2. Sektörlerin Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları	57
6. YAPILABİLİRLİK KRİTERLERİNE GÖRE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI	59
7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARINA İLİŞKİN YATIRIM PROFİLLERİ	61

1. YUKARI KARABAĞ EKONOMİK BÖLGESİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ

	Azerbaycan	Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi				
		Ağdam	Terter	Füzuli	Diğer	Toplam
COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER						
Yüzölçümü (km2)	86,600	1,150	960	1,390	3,750	7,250
Nüfus (2008, Bin Kişi)	8,897	174.6	98.1	111.9	220.9	605.5
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (2000–2008) (Binde)	12.0	13.4	6.3	-27.5	9.6	2.4
Nüfus Yoğunluğu (2008) (kişi/ km2)	103	152	102	81	59	84
Şehirleşme Oranı (2008) (Yüzde)	54.2	25.0	29.5	26.1	29.1	27.2
EĞİTİM GÖSTERGELERİ						
Okur-Yazar Nüfus Oranı (1999) (Yüzde)	98.2	97.4	97.4	98.1	97.9	97.7
Erkek Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (1999) (Yüzde)	98.6	98.3	98.1	98.6	98.2	98.3
Kadın Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (1999) (Yüzde)	97.8	96.7	96.7	97.7	97.5	97.2
Tahsilli Olanların Oranı (1999) (Yüzde)	86.7	85.3	85.6	85.5	85.3	85.4
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı (1999) (Yüzde)	8.7	5.2	8.9	5.6	7.0	6.4
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ						
Çalışma Yaşındaki Nüfus (Bin Kişi) (2008)	5,959.8	71.3	57.5	56.4	-	185.2
Sözleşmeli Çalışan İşçilerin Sayısı (Bin Kişi) (2008)	1,410.3	15.3	8.1	9.2	-	56.5
Sözleşmeli Çalışan İşçilerin Aylık Ortalama Ücreti (Manat) (2008)	274.4	115.2	104.9	106.1	-	184.9
SAĞLIK GÖSTERGELERİ						
Hastane Sayısı	748	20	6	11	6	43
Onbin Kişiye Düşen Yatak Sayısı (2007) (Adet)	80.0	63.3	58.8	20.1	6.1	36.6
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı (2007)	38.1	18.1	19.6	14.0	11.6	16.3
Onbin Kişiye Düşen Sağlık Memuru Sayısı (2007)	73.1	58.0	55.3	38.3	46.7	52.1
TARIM SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ						
Tarıma Elverişli Arazi (Bin Ha)	4,582.60	80.6	6.8	-	-	87.4
Tarımsal Hasılanın Toplam Hasıla İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (%)	7.3	73.9	50.2	22	97.3	44.3
Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (Yüzde)	100.00	1.46	1.04	0.99	0.55	4.04
Tarımsal Hasıla İçinde Bitkisel Üretimin Payı (Cari Fiyatlarla,2008) (Yüzde)	63.0	4.7	5.1	1.5	1.6	3.0
Tarımsal Hasıla İçinde Hayvancılık Üretimin Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (%)	37	31.2	22.6	16.5	46.1	27.4
Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2008) (Manat)	372	276	349	292	82	220
Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2008) (Manat)	234	190	270	244	44	160
Kişi Başına Hayvancılık Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2008) (Manat)	138	86	79	48	38	60
SANAYİ SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ						
Sanayi Sektörü İşyeri Sayısı (2008) (Adet)	2,796	9	9	5	-	23
Sanayi Sektöründe Çalışan Sayısı (2008) (Kişi)	194,700	596	414	240	-	1,250
Sanayi Hasılasının Toplam Hasıla İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (%)	64.3	28.7	0	59.9	-	42.4
Sanayi Üretiminin Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (Yüzde)	100.00	0.01	0.01	0.01	0.00	0.03
Kişi Başına Sanayi Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2008) (Manat)	3185	18	36	20	1	15
Aylık Ortalama Ücret (Manat) (2008)	425	172	183	136.0	-	169
Sabit Sermaye Stoku (Milyon Manat)(2008)	30,669.0	63.3	8.0	7.9	-	79.2
GELİR VE KİŞİ BAŞINA HASILA GÖSTERGELERİ						
Toplam Hasıla (Cari Fiyatlarla, Milyon Manat) (2008)	45,213.30	65.2	68.2	148.7	18.5	300.6
Toplam Hasılanın Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (Yüzde)	100.00	0.14	0.15	0.33	0.04	0.67
Toplam Hasılanın Büyüme Hızı (2005–2008 Dönemi, Yıllık, Ortalama) (%)	36.7	-1.7	29.2	115.8	40.7	35.1
Kişi Başına Hasıla (2008 Cari) (Manat)	5082.3	373.3	695.7	1328.5	83.8	496.4
Kişi Başına Hasılanın Büyüme Hızı (2005–2008 Dönemi, Cari, Yıllık, Ortalama) (%)	34.3	-3.1	28.3	136.6	38.9	36.5

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Coğrafi Yapı ve İklim Özellikleri

- ❖ *Topraklarının önemli bir bölümü Ermeni işgali altında olan Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi, ülke topraklarının %8.4'ünü kaplamaktadır.*
- ❖ *Bölge iklimi, dağlık kısımlarda ılıman-soğuk, düzlük alanlarda sıcak ve kurak bir özelliğe sahiptir.*

Topraklarının önemli bir kısmı Ermeni işgali altında olan Yukarı Karabağ, 7,250 km² toplam yüzölçümüne sahip olup, ülke topraklarının %8.4'ünü oluşturmaktadır.

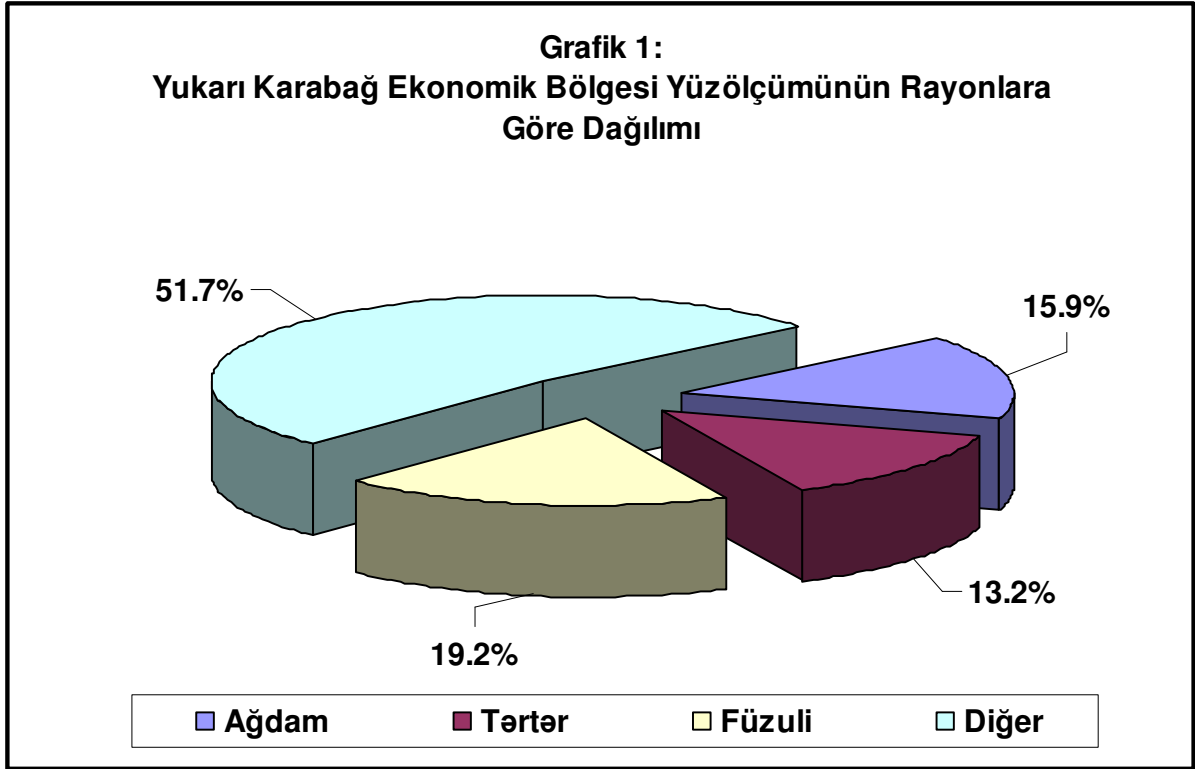
Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi Ağdam, Terter, Hocavend, Hocalı, Şuşa, Cabrayıl, Füzuli idari rayonlarını ve Hankendi şehrini kapsamaktadır. Ekonomik bölgenin Hocavend, Hocalı, Şuşa, Cabrayıl rayonlarının ve Hankendi şehrinin arazilerinin tamamı; Ağdam ve Füzuli rayonlarının arazileri ise kısmen Ermeni işgali altındadır. Raporda, işgal altında olmayan Terter, Ağdam ve Füzuli rayonlarının istatistiki bilgileri irdelenecektir.

Tablo 1: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Toplam Yüzölçümü

	Yüzölçümü (km ²)	Azerbaycan İçindeki Payı (%)	Bölge İçindeki Payı (%)
Azerbaycan	86,600	100.0	
Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu	7,250	8.4	100.0
Ağdam	1,150	1.3	15.9
Terter	960	1.1	13.2
Füzuli	1,390	1.6	19.2
Diğer	3.750	4.3	51.7

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi, Azerbaycan'ın Regionları, 2008

Yukarı Karabağ iktisadi rayonunun toplam yüzölçümü 7,250 km² olup, Azerbaycan genel yüzölçümünün %8,4'ünü oluşturmaktadır.

Bölge toprakları, güneyden İran, güneydoğudan Aran, kuzeyden Gence Gazah ve doğudan Ermenistan işgali altındaki Kelbecer Laçın iktisadi rayonu ile çevrilidir.

Bölgenin bilhassa Ermenistan işgali altında kalan kısımları dağlıktır.

2.2. Nüfus

- ❖ *Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi Azerbaycan nüfusunun %6.8'ini oluşturmakta olup, bölge nüfus artış hızı ülke nüfus artışının altındadır.*
- ❖ *Ülke genelinde kilometrekareye (nüfus yoğunluğu) 103 kişi düşerken bölgede nüfus yoğunluğu 84'dür.*

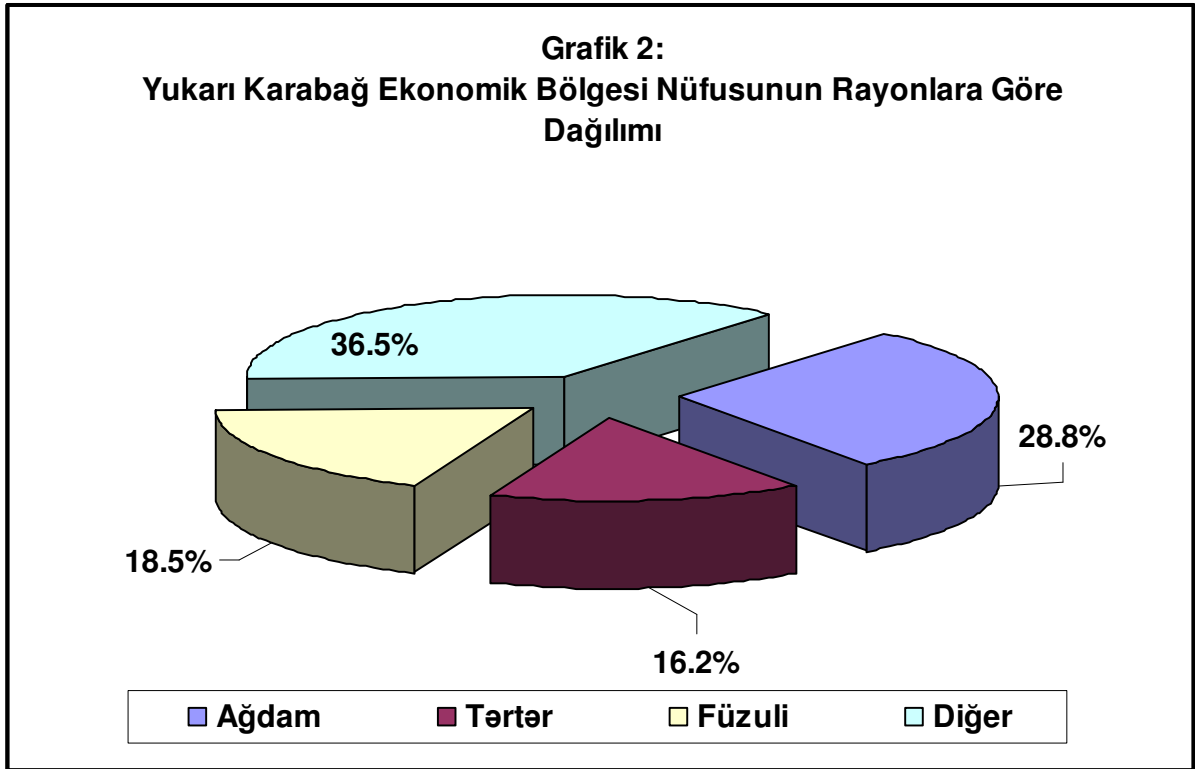
Yukarı Karabağ iktisadi rayonu, işgal altındaki topraklardaki nüfus da dikkate alındığında nüfus açısından Azerbaycan'da beşinci sıradadır.

Tablo 2: Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu Nüfusunun Gelişimi (Bin Kişi)

	2000	2008	Yıllık Ort. Artış Hızı (‰)
Azərbaycan	8,081.0	8,896.9	12.02
Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi	594.0	605.5	2.40
Ağdam	156.9	174.6	13.36
Tərtər	93.3	98.1	6.27
Füzuli	139.4	111.9	-27.47
Diğer	204.4	220.9	9.75

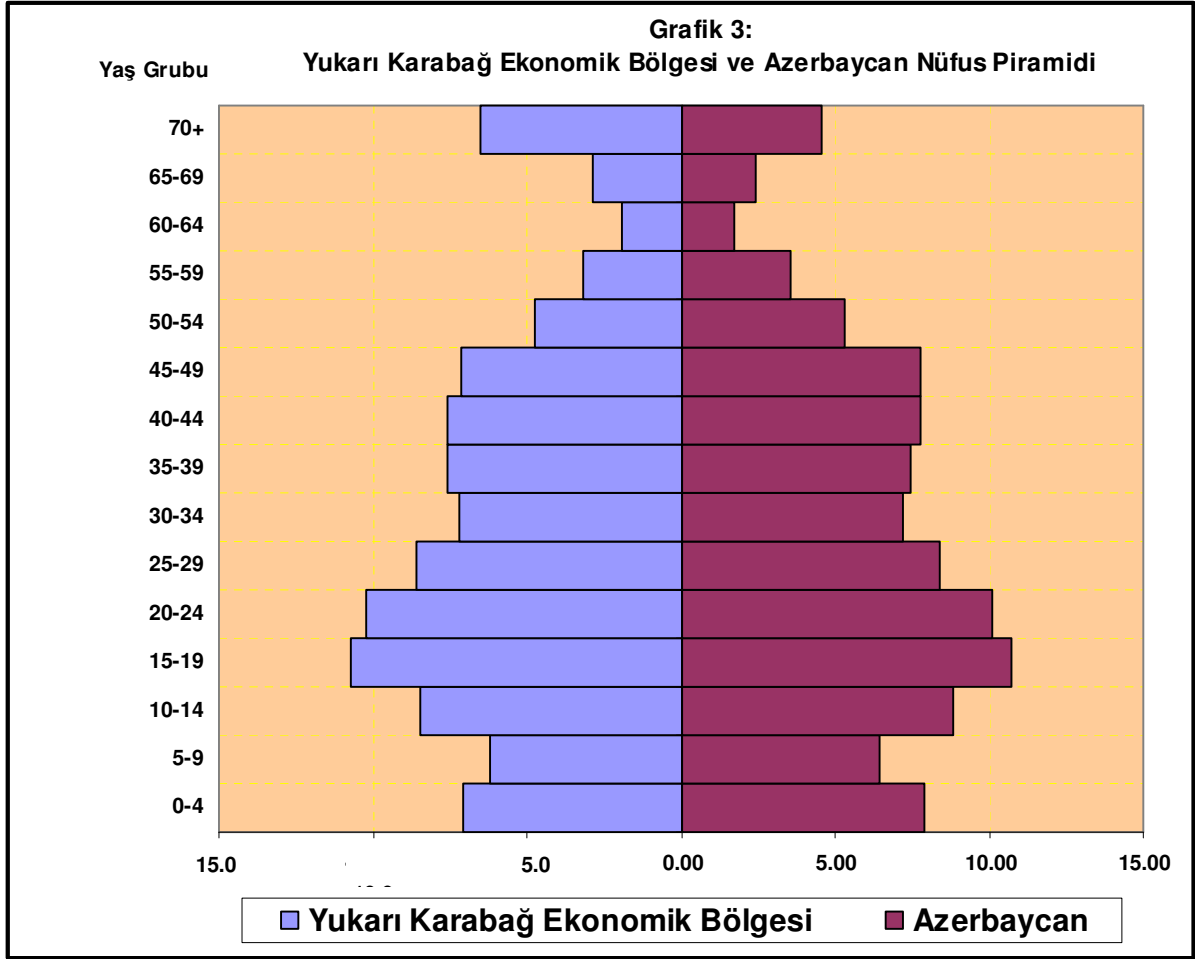
Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede nüfus artış hızı çok düşük düzeyde gerçekleşmektedir. 2000–2008 döneminde ortalama yıllık nüfus artış hızı, Azerbaycan genelinde binde 12.02 olarak gerçekleşirken, Yukarı Karabağ iktisadi rayonunda binde 2.40 olmuştur. Bölge içerisinde ise en fazla nüfus artış hızına sahip rayon, Ağdam'dır. İncelenen dönem içerisinde Ağdam rayonunun nüfusu ortalama yıllık binde 13.36 oranında artarken, Fuzuli rayonunun nüfusu (yaşanan göçlerin etkisiyle) binde -27.47 olarak gerçekleşmiştir.

Yaş gruplarının toplam bölge nüfusu içindeki dağılımına baktığımızda, nüfusun yaş grubu itibariyle dağılımında bölgenin Azerbaycan geneli ile önemli bir benzerlik gösterdiği görülmektedir. 2007 yılı nüfus bilgilerine göre 0–14 yaş grubu, toplam nüfus içerisinde %21.7'lik bir pay alırken, 15–29 yaş grubu %29.5, 30–44 yaş grubu %22.4,

45–64 yaş grubu ise %17'lik bir pay almaktadır. 65+ yaş grubunun bölge nüfusu içindeki payı ise %9.3'dür.

Bölge nüfusunun yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde, nüfusun daha ziyade köylerde yoğunlaştığı görülmektedir. 2008 yılına göre bölge nüfusunun %73'ü köylerde yaşarken, %27'si de şehir merkezinde yaşamaktadır. Bölgedeki rayonlar itibariyle şehirleşme oranı; Ağdam'da %25, Terter'de %30, Füzuli'de %26, diğer rayonların ortalaması ise %27'dir.

7,250 km² yüzölçümüne sahip olan Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde 2008 yılı sonu itibariyle kilometrekareye 84 kişi düşerken, ülke genelinde nüfus yoğunluğu 103'dür. Bölge içerisinde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu idari rayon Ağdam'dır. Ağdam'da kilometrekareye 152 kişi düşerken, Terter'de 102 kişi, Füzuli'de 81 kişi, diğer rayonların ortalaması ise 59 kişidir.

2.3. Eğitim Durumu

- ❖ *Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde okuma ve yazma bilen nüfusun oranı her iki cinsiyet için de yüksek ancak ülke genelinin altındadır.*
- ❖ *Yüksekokul tahsili olanların oranı ülke düzeyinde %8.7 iken, bölgede %6.4 seviyesindedir.*

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde okuma ve yazma bilen nüfusun oranı ülke genelinde olduğu gibi her iki cinsiyet için de yüksek düzeydedir. 1999 yılı verilerine göre bölgede okuma yazma bilenlerin oranı %97.7 iken okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı %2.3'dür. Okuma yazma oranı erkeklerde %98.3 iken, kadınlarda %97.2'dir.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde bir öğrenim kurumundan mezun (tahsili) olanların oranı %85.4 iken bir öğrenim kurumundan mezun olmadan okuma–yazma bilenlerin oranı %12.3'dür.

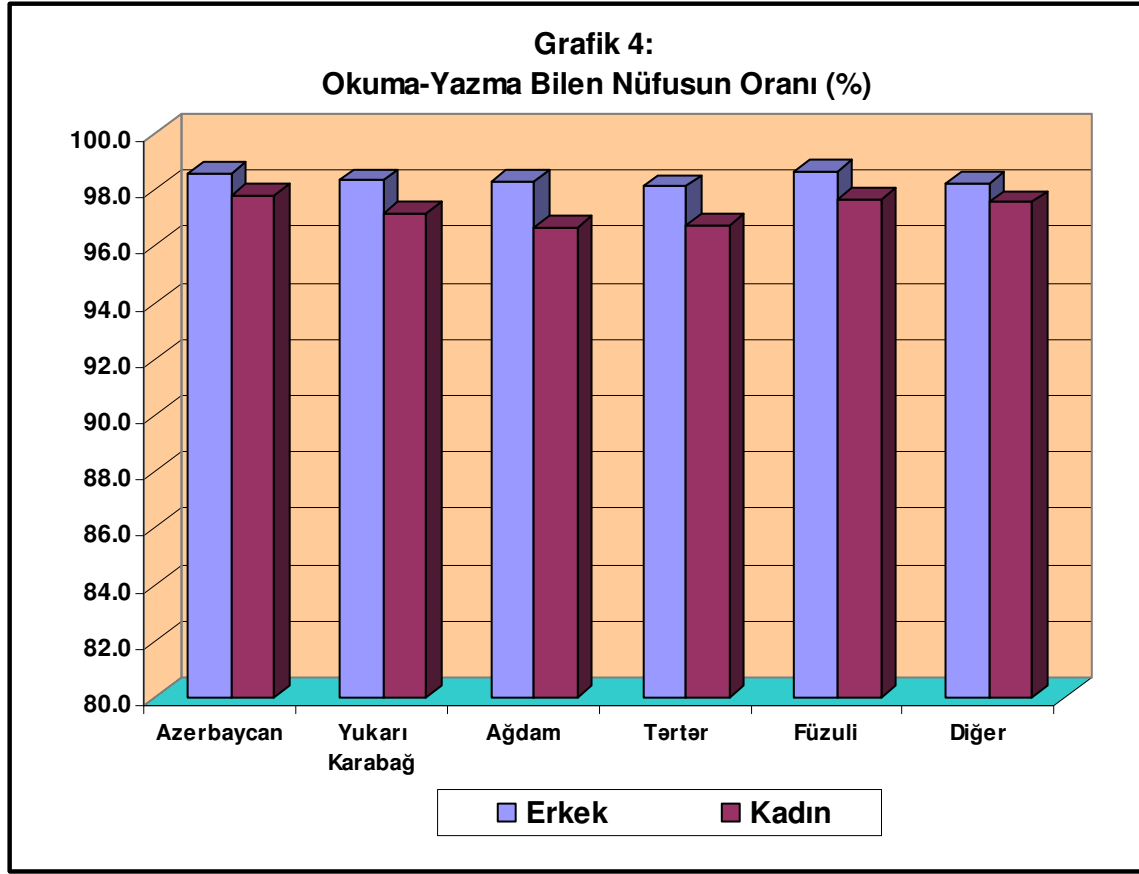
Tablo 3: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Eğitim Göstergeleri (1999)

	Tahsili Olanların Oranı (%)	Okuma Bilenlerin Oranı (%)	Yüksekokul Tahsili Olanların Oranı (%)
Azerbaycan	86.7	98.2	8.7
Yukarı Karabağ	85.4	97.7	6.4
- Ağdam	85.3	97.4	5.2
- Terter	85.6	97.4	8.9
- Füzuli	85.5	98.1	5.6
- Diğer	85.3	97.9	7.0

Kaynak: Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu

1999 yılı verilerine göre, bölgede tahsili olanların (henüz bitirememiş olanlar da dahil) oranının %85.4 olduğu görülürken, yüksek tahsili olanların %6.4 olduğu görülmektedir. Terter rayonu üniversite tahsili açısından bölgede ilk sırada ve %8.9 olan düzeyiyle ülke ortalamasının üzerindedir.

Eğitim düzeyi idari rayonlar itibariyle incelendiğinde, okuma yazma oranının Ağdam ve Terter'de %97.4, Füzuli'de %98.1 diğer rayonların ortalaması ise %97.9'dur.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde eğitim ve öğretim faaliyeti veren toplam 315 adet okul bulunurken, yüksekokul bulunmamaktadır.

Tablo 4: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Okul Sayısı (2008)

	Toplam Okul Sayısı	Genel Okul	Özel Orta Eğitim	Mesleki Okul ve Lise	Yüksekokul
Azerbaycan	4,773	4,557	60	108	48
Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi	315	309	2	4	-
- Ağdam	185	181	2	2	-
- Terter	48	48	-	-	-
- Füzuli	82	80	-	2	-
- Diğer	-	-	-	-	-

Kaynak: Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu

2.4. Sağlık Durumu

❖ *Kişi başına sağlık göstergeleri açısından Azerbaycan ortalamalarının altında yer alan Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi, 43 hastanede 1,932 yatak kapasitesine sahiptir.*

Bireylerin ve toplumun beden ve ruh sağlığının korunması, hasta bireylerin tedavilerinin yapılması, tüm tıbbî müdahalelere rağmen sağlığına tam anlamıyla kavuşması mümkün olmayanların veya engelli vatandaşları başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini temin amacıyla rehabilitasyonlarının yapılması faaliyetlerini de kapsayacak şekilde, toplumların sağlık düzeyini yükseltebilmek için yürütülen planlı çalışmaların tümüne birden "sağlık hizmetleri sunumu" denilmektedir.

Temel sağlık hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirildiği Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde toplam 147 adet sağlık kurumu hizmet faaliyetinde bulunmaktadır. Bölgede 43 tane hastane olup bu hastanelere ait yatak sayısı 1,932 adettir. Bölgede bulunan hastanelerin, 20 tanesi Ağdam, 6 tanesi Terter, 11 tanesi Füzuli ve 6 tanesi de diğer rayonlarda yer almaktadır.

Bölgede poliklinik hizmeti veren tedavi kurumlarının sayısı ise 104 adettir.

Tablo 5: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Sağlık Göstergeleri (2007)

	Azerbaycan	Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi				
		Ağdam	Terter	Füzuli	Diğer	Toplam
Hastane Sayısı	748	20	6	11	6	43
Hastane Yatağı Sayısı	68,076	1,090	440	302	100	1,932
Poliklinik Hizmeti Veren Kurumlar	1,692	48	19	25	12	104
Hekim Sayısı	32,388	312	147	210	190	859
Sağlık Memuru Sayısı	62,245	998	414	574	764	2,750
On Bin Nüfusa Düşen						
- Hekim Sayısı	38.1	18.1	19.6	14.0	11.6	16.3
- Sağlık Memuru Sayısı	73.1	58.0	55.3	38.3	46.7	52.1
- Hastane Yatağı Sayısı	80.0	63.3	58.8	20.1	6.1	36.6
- Poliklinik Muayene Sayısı	123.0	91.9	62.0	80.6	12.2	65.6

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi sağlık hizmetleri kapsamında Azerbaycan geneliyle mukayese edildiğinde, sağlık hizmetlerinin ülke genelinin altında olduğu görülmektedir. Nitekim 2007 yılı sağlık istatistikleri incelendiğinde, gerek on bin kişiye düşen hekim

sayısı gerekse sağlık memuru sayısı ve hastane yatağı sayısı açısından Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinin ülke genelinin oldukça altında göstergelere sahip olduğu dikkati çekmektedir. Ülke genelinde on bin nüfusa düşen hekim sayısı 38.1 iken, bölgede 16.3'tür. Yine ülke genelinde on bin nüfusa düşen hastane yatağı sayısı 80 iken, bölgede 36.6'dır.

2.5. İstihdam Durumu

❖ **Çalışma yaşındaki nüfus açısından ülke genelinin %3.1'ini oluşturan bölgede, faal nüfusun büyük bir bölümü tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.**

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde ekonominin temelini tarım (bitkicilik ve hayvancılık), oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetler içerisinde önemli bir kalemi oluşturan tarım sektörü, sanayi ve ticaret sektörü gibi tarım dışı kesimlerin gelişmesini de sağlamaktadır. Dolayısıyla tarımsal üretim yalnız çiftçiler için değil tüccarlar ve sanayiciler için de önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ekonomik bakımdan faal nüfusun en önemli bölümü tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.

Bölgede (Ağdam, Terter ve Füzuli) çalışma yaşında (emek kabiliyetinde) olan nüfusun sayısı 185,203 kişi olup, Azerbaycan genelinin %3.1'ini oluşturmaktadır. Bölge genelinde sözleşmeli olarak çalışan sayısı 32,800 kişidir. Bölgede sözleşmeli çalışanlara ödenen ortalama ücret ülke genelinde 274 manat iken bölgede 2008 yılı itibarıyla 159 manattır.

Tablo 6: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi İstihdam Durumu (2008)

(Bin Kişi)	Çalışma Yaşındaki Nüfus (*)	Sözleşmeli Çalışan Sayısı	Sözleşmeli Çalışanların Aylık Ort. Ücreti (Manat)
Azerbaycan	5,959.8	1,410.3	274.4
Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi	185.2	32.8	159.1
- Ağdam	71.3	15.5	157.2
- Terter	57.5	8.0	144.2
- Füzuli	56.4	9.3	165.7

(*): Erkeklerde 15-61 yaş, kadınlarda 15-56 yaş arasındaki nüfus,

Kaynak: Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

2.6. Ekonomik Yapı

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi ekonomisinin temelinde tarım sektörü (bitkicilik ve hayvancılık) yer almaktadır. Bölgede imalat sanayi pek gelişmemiş olup, mevcut sanayi ise daha ziyade tarımsal sanayiden meydana gelmektedir. 2008 yılı itibariyle bölgede 301 milyon manatlık hasıla elde edilmiş olup, bunun %44.3'lük bölümünü (133.1 milyon manat) tarımsal üretim oluştururken, %3'lük bölümünü (9.1 milyon manat) de sanayi üretimi teşkil etmektedir.

2.3.1. Tarım ve Hayvancılık

- ❖ *Bölge ekonomisinin temelini tarım sektörü oluşturmaktadır. Tarım sektörü, bölge genelinde yaratılan hasılanın yaklaşık olarak %44'ünü teşkil etmektedir.*
- ❖ *Bölge genelinde tarım sektöründe yaratılan hasıla, Azerbaycan geneli tarımsal hasılasının %4'ünü oluşturmaktadır.*
- ❖ *Bölge bitkisel ürünler üretiminde ağırlıklı olarak tahıl (başta buğday olmak üzere) ve sebzeçilik üretimi yapılırken, hayvancılıkta küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ön plandadır.*

2008 yılı itibariyle bölge genelinde 133.1 milyon manatlık tarımsal hasılanın %73'ünü bitkisel ürünler üretimi, %27'sini de hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Yaratılan toplam hasıla içinde tarım sektörünün en fazla paya sahip olduğu idari rayon Ağdam'dır. Ağdam rayonunda yaratılan hasıla içinde tarım sektörünün payı %74 iken, Terter'de %50, Füzuli'de ise %21'dir.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde tarım sektöründe yaratılan hasılanın Azerbaycan tarımsal hasılası içindeki payına bakıldığında, toplam tarımsal üretim değeri içinde bölgenin %4 pay aldığı, bitkisel üretim değeri içinde %4.6 ve hayvancılık üretim değeri içinde ise %3'lük bir pay aldığı görülmektedir.

Bölge genelinde gerçekleşen tarımsal üretim değeri içinde en fazla paya sahip olan rayon ise Ağdam, Terter ve Füzuli'dir. 2008 yılında Ağdam idari rayonunda gerçekleşen tarımsal üretim değeri 48.2 milyon manat olup, bölge tarımsal üretiminin

%36'sını oluştururken, Terter rayonunda gerçekleşen tarımsal üretim değeri (34.2 milyon manat) bölge genelinin %26'sını, Füzuli'de gerçekleşen tarımsal üretim değeri (32.7 milyon manat) bölge genelinin %25'ini teşkil etmektedir. Bitkisel ürünler üretiminde Ağdam rayonu, bölge üretim değerinin %34'ünü, Terter rayonu ise %27'sini, Füzuli rayonu ise %28'ini karşılamaktadır.

Tablo 7: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Tarımsal Üretim Değeri (Bin Manat) (2008)

	Tarımsal Üretim Değeri	Bitkisel Üretim Değer (%)	Hayvancılık Değer (%)
Azerbaycan	3,308,355	2,084,948	63.0
Yukarı Karabağ	133,103	96,636	72.6
- Ağdam	48,171	33,144	68.8
- Terter	34,232	26,507	77.4
- Füzuli	32,692	27,287	83.5
- Diğer	18,008	9,698	53.9

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Yukarı Karabağ'da kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 220 manat olup (Ağdam, Terter ve Füzuli'nin ortalaması 299 manattır), Azerbaycan geneline ait kişi başına tarımsal üretim değerinin (372 manat) oldukça altındadır. Bölge genelinde kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 160 manat iken (Ağdam, Terter ve Füzulinin ortalaması 226 manattır), kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri 60 manattır (sözkonusu üç reyonun ortalaması 73 manattır).

Bölge, kişi başına tarımsal üretim değeri açısından rayonlar arasında 7'inci sırada yer alırken, bitkisel üretimde 7'inci, hayvancılık üretiminde ise 9'uncu (son) sırada yer almaktadır.

Tablo 8: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (Manat) (2008)

	Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri	Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri	Kişi Başına Hayvancılık Üretim Değeri
Azerbaycan	371.9	234.3	137.5
Yukarı Karabağ	219.8	159.6	60.2
- Ağdam	276.0	189.8	86.1
- Terter	349.0	270.2	78.7
- Füzuli	292.2	243.9	48.3
- Diğer	81.5	43.9	37.6

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede en fazla kişi başına tarımsal üretim değerine sahip rayon Terter'dir. 2008 yılı itibariyle, Ağdam rayonunda kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 276 manat iken, Terter'de 349 manat, Füzuli'de 292 manat, diğer rayonlarda ise 82 manattır.

Ekilen Alan:

Toplam 725 bin hektar toprak arazisine sahip olan Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde bitkisel ekin sahası 103.4 bin hektar olup, bölge genel arazisinin %14'ünü kaplamaktadır. Yukarı Karabağ, toplam arazi açısından Azerbaycan genelinin %8.4'ünü kapsarken, bitkisel ekin sahası bakımından, ülke genelinin %7'sini oluşturmaktadır.

Tablo 9: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Arazi Durumu (2008)

	Genel Arazi (Bin Ha)	Bitkisel Ekin Sahası (Bin Ha)
Azerbaycan	8,660.0	1,500.0
Yukarı Karabağ	725.0	103.4
- Ağdam	115.0	18.9
- Terter	96.0	28.3
- Füzuli	139.0	39.4
- Diğer	375.0	16.8

Kaynak: Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde bitkisel ekin sahası olarak en fazla araziye sahip olan idari rayon, Füzuli, Terter ve Ağdam'dır. Bu rayonlar, bölge geneli bitkisel ekin sahasınının yaklaşık olarak %87'ini oluşturmaktadır.

Bitkisel üretim yapılan alanların ekin sahalılarına göre dağılımı incelendiğinde, bölgede en fazla buğday ekininin yapıldığı dikkati çekmektedir. Toplam 58,161 hektar alanda yapılan buğday üretimi, ekilen alanların %56 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Tablo 10: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Ekilen Alanların Ürünlere Göre Dağılımı (Ha)

	Azerbaycan	Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağdam	Terter	Füzuli	Diğer	
Tahıllar	897,032	7,992	15,190	30,545	14,873	68,600
- Buğday	603,975	5,562	11,813	27,445	13,341	58,161
- Arpa	243,286	1,928	2,743	3,000	1,532	9,203
Patates	68,589	566	468	110	170	1,314
Pamuk	48,464	1,196	1,994	925	-	4,115
Günebakan	10,265	41	529	20	6	596
Sebze Ürünleri	83,190	2,372	1,122	645	230	4,369
Bostan Bitkileri	31,721	236	-	420	78	734
Meyve Bağları	119,902	609	1,000	501	37	2,147
Üzüm Bağları	13,263	-	-	123	-	124

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge tarımsal üretiminde ekilen alan itibariyle arpa 9,203 hektar, sebze üretimi 4,369 ha, pamuk 4,115 ha, meyve bağları alanları ise 2,147 ha, patates ise 1,314 hektarlık alanı kapsamaktadır.

Bitkisel Ürünler Üretimi:

Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin üretim miktarı incelendiğinde, 2008 yılı itibariyle 195.4 bin ton tahıl üretiminin gerçekleştiği ve bunun 163.2 bin tonunun buğday, 25.2 bin tonunun da arpa üretiminden oluştuğu dikkati çekmektedir. Bölgede gerçekleşen buğday üretimi, ülke genelindeki üretimin %9.7'sini oluştururken, arpa üretimi %4'ünü teşkil etmektedir.

Buğday üretiminin %47.5'i Füzuli rayonuna ait iken, %24.4'ü Terter, %11.7'si Ağdam rayonlarına aittir.

Tablo 11: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Bitkisel Ürünler Üretimi (Ton) (2008)

	Azerbaycan	Yukarı karabağ Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağdam	Terter	Füzuli	Diğer	
Tahıllar	2,498,306	29,098	51,167	85,745	29,342	195,352
- Buğday	1,677,756	19,133	39,847	77,590	26,667	163,237
- Arpa	621,811	6,046	8,982	7,530	2,676	25,234
Patates	1,077,114	9,197	4,626	1,186	2,138	17,147
Pamuk	55,408	311	2,889	39	72	3,311
Günebakan	16,537	78	995	38	-	1,111
Sebze Ürünleri	1,227,350	42,300	12,608	5,021	1.588	61,517
Bostan Bitkileri	407,716	4,687	-	4,080	624	9,391
Meyve Ürünleri	712,812	2,470	8,117	800	26	11,413
Üzüm	115,822	412	807	135	5	1,359

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bitkisel ürünler üretimi içinde sebze ürünlerinde Ağdam rayonunun öne çıktığı gözlenmektedir (42.3 bin ton). 2008 yılında Yukarı Karabağ'da 61.5 ton sebze üretimi gerçekleştirilmiş olup, ülke genelindeki üretimin %5'ini oluşturmaktadır. patates, meyve üretimi önemli olmakla birlikte bu ürünlerin ülke üretimi içindeki payları düşük seviyededir. 2008 yılında bölge genelinde üretilen patates miktarı 17.1 bin ton olup, ülke genelindeki üretimin %1.6'sını oluştururken, 11.4 bin ton olan meyve üretimi de Azerbaycan genelinin %1.6'sını oluşturmaktadır.

2008 yılı itibariyle Azerbaycan genelinde kişi başına bitkisel üretim değeri 234 manat iken, Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde 160 manattır. Bölge içerisinde 270 manatlık kişi başına bitkisel üretim değeriyle Terter ilk sırada yer alırken, 244 manat ile Füzuli rayonu ikinci sırada yer almaktadır.

Verim Düzeyi:

Tahıl üretiminde verim düzeyi (100 kg/ha) bölge düzeyinde 28.5 iken, ülke genelinde 27.1'dir. Sebze üretiminde verim düzeyi bölgede 140.8 iken, ülke genelinde 139 olarak gerçekleşmiştir.

**Tablo 12: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Bitkisel Ürünler Verim Düzeyi
(100/kg/ha) (2008)**

	Azerbaycan	Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağdam	Terter	Füzuli	Diğer	
Tahıllar	27.1	36.4	33.7	28.1	19.7	28.5
- Buğday	27.8	34.4	33.7	28.3	20.0	28.1
- Arpa	23.9	31.4	32.7	25.1	17.5	27.4
Patates	150.0	162.5	98.8	107.8	125.8	130.5
Pamuk	13.0	2.6	14.5	0.4	18.0	8.0
Günebakan	14.9	19.0	18.8	19.0	-	18.8
Sebze Ürünleri	139.0	178.3	112.4	77.8	69.0	140.8
Bostan Bitkileri	129.0	198.6	-	97.1	80.0	127.9
Meyve Ürünleri	71.9	40.6	81.2	16.0	7.0	53.2
Üzüm	83.6	-	-	11.0	-	11.0

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Meyve üretimindeki verim düzeyi ülke genelinin altındadır. Ülke genelinde 71.9 iken bölgede 53.2 olarak gerçekleşmiştir. Rayon bazında verim düzeyi incelendiğinde, tahıl üretiminde bölge ile ülke geneli verim düzeyi yakın olmasına karşın Ağdam ve Terter’de ülke geneli verim düzeyinin üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. Ağdam rayonunda patates, sebze ürünleri ve bostan bitkileri verimlilik düzeyi hem bölge hem de ülke ortalamasının üzerindedir.

Hayvancılık:

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde hayvancılık hasılası ülke genel düzeyinin ancak %3’ünü oluşturmaktadır. Bölge genelinde, 2008 yılı itibariyle 36.5 milyon manatlık hayvancılık hasılası elde edilmiş olup, bu değer tarımsal hasılanın %27.4’ünü oluştururken, toplam bölge hasılasının da %12’sini teşkil etmektedir.

Bölgede hayvancılık daha ziyade Ağdam rayonunda önem arz etmektedir. 2008 yılında Ağdam 15 milyon manat, Terter 7.7 milyon manat, Füzuli 5.4 milyon manat, diğer rayonların toplamı ise 8.3 milyon manat düzeyindedir.

2008 yılı verilerine göre kişi başına düşen hayvancılık hasılası, ülke genelinde 138 manat iken bölgede 60 manat olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Hayvancılık Hasılası (2008)

	Hayvancılık Hasılası (Bin Manat)	Tarımsal Üretim İçindeki Payı (%)	Toplam Hasıla İçindeki Payı (%)
Azərbaycan	1,223,407	37.0	27.1
Yukarı Karabağ	36,467	27.4	12.1
- Ağdam	15,027	31.2	23.0
- Tərter	7,725	22.6	11.3
- Füzuli	5,405	16.5	3.6
- Diğer	8,310	46.1	45.2

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi hayvan varlığı içerisinde ağırlıklı olarak küçükbaş hayvanlar (koyun ve keçiler) yer alırken, büyükbaş hayvan (sığır, inek ve manda) yetiştiriciliği de önemli düzeydedir. Bölgedeki hayvan sayısı yıllar itibariyle gelişme göstermekte olup, 2000–2008 döneminde iri boynuzlu hayvan sayısında toplam %52.4'lük bir artış olurken, inek ve manda sayısında %42.4, koyun ve keçi sayısında ise %51.7 artış gerçekleşmiştir.

2008 yılı itibariyle bölge genelinde 100,078 baş iri boynuzlu hayvan mevcut olup, en fazla hayvan sayısına sahip olan rayon Ağdam'dır. Yukarı Karabağ ekonomik bölgesindeki iri boynuzlu hayvan sayısı ülke genelinin %4'ünü oluştururken, inek ve manda sayısı %3.8, koyun ve keçi sayısı ise %5.4'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 14: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Hayvan Sayısı (2008)

	İri Boynuzlu Hayvan	İnek ve Manda	Koyun ve Keçi
Azərbaycan	2,569,557	1,242,132	8,276,181
Yukarı Karabağ	100,078	46,821	449,062
- Ağdam	30,858	14,347	107,993
- Tərter	23,358	10,805	65,646
- Füzuli	27,663	13,702	96,528
- Diğer	18,199	7,967	178,895

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge hayvansal ürünler üretimi incelendiğinde, 2008 yılı itibariyle et üretiminin 4,293 ton, süt üretiminin 52,302 ton ve yumurta üretiminin de 20,1 milyon adet olduğu görülmektedir.

Bölgede et, süt ve yün üretimi yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermekte olup, 2000–2008 döneminde et üretiminde %31, süt üretiminde %77 ve yün üretiminde ise Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması

%20'lik bir artış sağlanmıştır. Buna karşılık yumurta üretiminde yine aynı dönemde %14'lük bir azalma meydana gelmiştir.

Tablo 15: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Hayvansal Ürünler Üretimi (2008)

	Et (Ton)	Süt (Ton)	Yumurta (Bin Adet)	Yün (Ton)
Azərbaycan	175,724	1,381,625	1,101,187	14,770
Yukarı Karabağ	4,293	52,302	20,114	593
- Ağdam	1,432	25,649	8,007	130
- Tərter	975	10,850	4,690	102
- Füzuli	726	6,420	3,900	136
- Diğer	1,160	9,383	1,780	225

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde üretilen et Azerbaycan genelindeki et üretiminin %2.4'ünü oluştururken, ülke süt üretiminde bölgeni payı %3.8, yumurta üretiminde %1.8 ve yün üretiminde ise %4'tür.

2.3.2. Sanayi

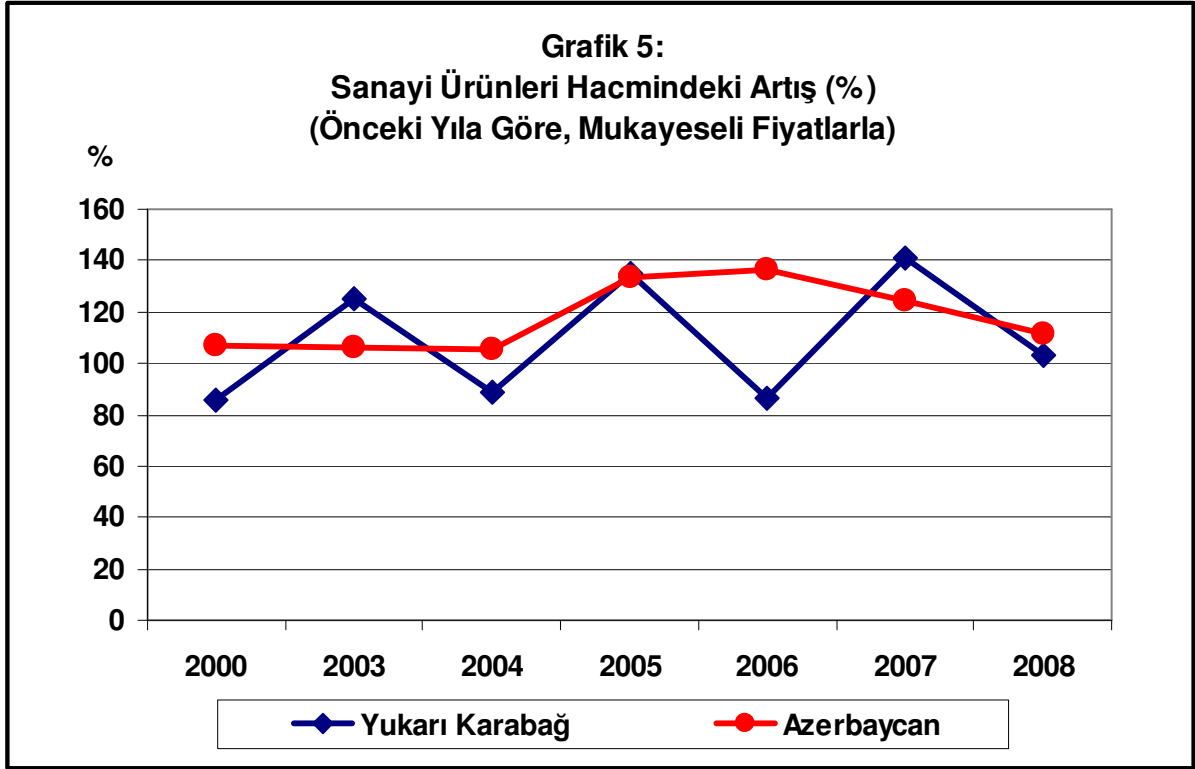
❖ **Bölgede sanayi sektörü pek gelişmemiştir. Bölge hasılası içinde sanayi sektörünün payı %9 civarında olup, bölge ülke geneli sanayi hasılası içinde %0.03 (on binde 3) gibi çok küçük bir pay almaktadır.**

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde sanayi pek gelişmemiştir. Bölge hasılası içinde sanayi sektörünün payı %3'dür. Bölgede 2008 yılı itibariyle 9.1 milyon manatlık bir sanayi hasılası elde edilmiş olup, bu tutar Azerbaycan genelinde elde edilen sanayi hasılasının %0.03 (on binde altı) gibi çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

Sanayi sektöründe az sayıda hafif imalat sanayi ve gıda sanayiinde faaliyet gösteren firma bulunmaktadır.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde sanayi sektöründe faaliyet gösteren tesislerin sayısı sürekli olarak artış göstermekte olup, 2000 yılı itibariyle 9 olan tesis sayısı,

2007'de 25'e yükselmiştir. Bölgede 2000 yılında 1.3 milyon manat olan sanayi ürünlerinin hacmi (cari fiyatlarla), 2008 yılında 9.1 milyon manat düzeyine çıkmıştır.

2008 yılı itibariyle bölge genelinde sağlanan sanayi üretiminin %38.4'ü Terter rayonuna ait iken, %33.5'i Ağdam, %24.8'i Füzuli, %3.3'ü de diğer rayonlara aittir.

Tablo 16: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Sanayi Üretim Değeri (Bin Manat) (2008)

	Sanayi Üretim Değeri	Azerbaycan İçindeki Payı (%)	Bölge İçindeki Payı (%)
Azerbaycan	29,083,480	100.00	-
Yukarı Karabağ	9,094	0.03	100.0
- Ağdam	3,048	0.01	33.5
- Terter	3,494	0.01	38.4
- Füzuli	2,252	0.01	24.8
- Diğer	300	0.00	3.3

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde kişi başına düşen sanayi üretim değeri 15 manat olup, 3.269 manat olan ülke ortalamasının bir hayli altındadır. Bölge kişi başına sanayi üretim değeri açısından ekonomik rayonlar arasında sekizinci sırada yer almaktadır.

Bölge içerisinde Terter en yüksek kişi başı sanayi hasılasına sahip olup, bölge ortalamasının yaklaşık 2.5 katı bir değere sahiptir.

Tablo 17: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Sanayi Üretim Değeri (Manat) (2008)

	Kişi Başına Sanayi Üretim Değeri	Kişi Başına Sanayi Üretiminde Bölge Sıralaması
Azerbaycan	3,268.9	-
Yukarı Karabağ	15.0	8
- Ağdam	17.5	51
- Terter	35.6	41
- Füzuli	20.1	49
- Diğer	0.6	61

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısına bakıldığında, istihdamın artış gösterdiği dikkati çekmektedir. 2000 yılı itibariyle 442 olan sanayi sektörü istihdamı, 2000–2008 döneminde yaklaşık 2.5 kat artarak 1,250 düzeyine yükselmiştir. Bununla birlikte, bölgede sanayi sektöründe çalışan sayısı ülke genelinin çok az bir kısmını oluşturmaktadır. 2008 yılı itibariyle bölgede sanayi sektöründe çalışanların sayısı Azerbaycan genelinin %0.6'sını teşkil etmektedir.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi sanayi sektöründeki ortalama ücret düzeyine bakıldığında ise, ortalama ücretlerin 169 manat olduğu ve bu ücret düzeyinin Azerbaycan genelindeki ortalama ücret düzeyinden (424.5 manat) yaklaşık olarak %40'ı düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 17: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Sanayi Göstergeleri (2008)

	Tesis Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Kişi)	Aylık Ortalama Ücret (Manat)	Sabit Sermaye Stoku (Milyon Manat)
Azerbaycan	2,785	194,700	424.5	30,669.0
Yukarı Karabağ	23	1,250	169.0	79.2
- Ağdam	9	596	172.4	63.3
- Terter	9	414	183.3	8.0
- Füzuli	5	240	136.0	7.9
- Diğer	-	-	-	-

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede sanayi sektöründeki sabit sermaye stoku (esas istihsal fondları), 2008 yılı itibariyle, 79.2 milyon manat olup, ülke genelinin %0.26 gibi küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Mevcut sermaye stoku Ağdam rayonunda yoğunlaşmıştır.

Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Alt Rayonlarında Sanayi Sektörünün Yapısı

<p style="text-align: center;">AĞDAM RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Ham pamuk Üretimi• Salça üretimi• Ekmek üretimi
<p style="text-align: center;">TERTER RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Ham Pamuk• Paslanmaz Boru Üretimi• PVC kapı pencere doğrama
<p style="text-align: center;">FÜZULİ RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Kum-çingil işleme• Beton, sement imali

2.3.3. Gelir (Hasıla) Düzeyi

- ❖ **Bölgede gerçekleşen toplam hasıla Azerbaycan genelinin %0.7 gibi oldukça düşük bir bölümünü oluşturmaktadır. Toplam hasılanın büyüklüğü açısından bölge, Kelbecer-Lacin'den sonra en düşük hasılaya sahip bölgedir.**
- ❖ **2008 yılı itibariyle Bölgede kişi başına düşen hasıla 496 manat olup, bu ülke genelinin %10'u kadardır.**

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde 2008 yılı itibariyle toplam hasıla 300.6 milyon manat olup, bölge Azerbaycan genelinde gerçekleşen hasıla düzeyinin %0.7 gibi oldukça düşük bir kısmını oluşturmaktadır. Bölge, hasıla düzeyinin büyüklüğü açısından, ekonomik rayonlar arasında Kelbecer-Lacin'den sonra en düşük hasılaya sahip bölgedir.

Tablo 18: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Toplam Hasıla Düzeyi
(Milyon Manat, Cari Fiyatlarla)

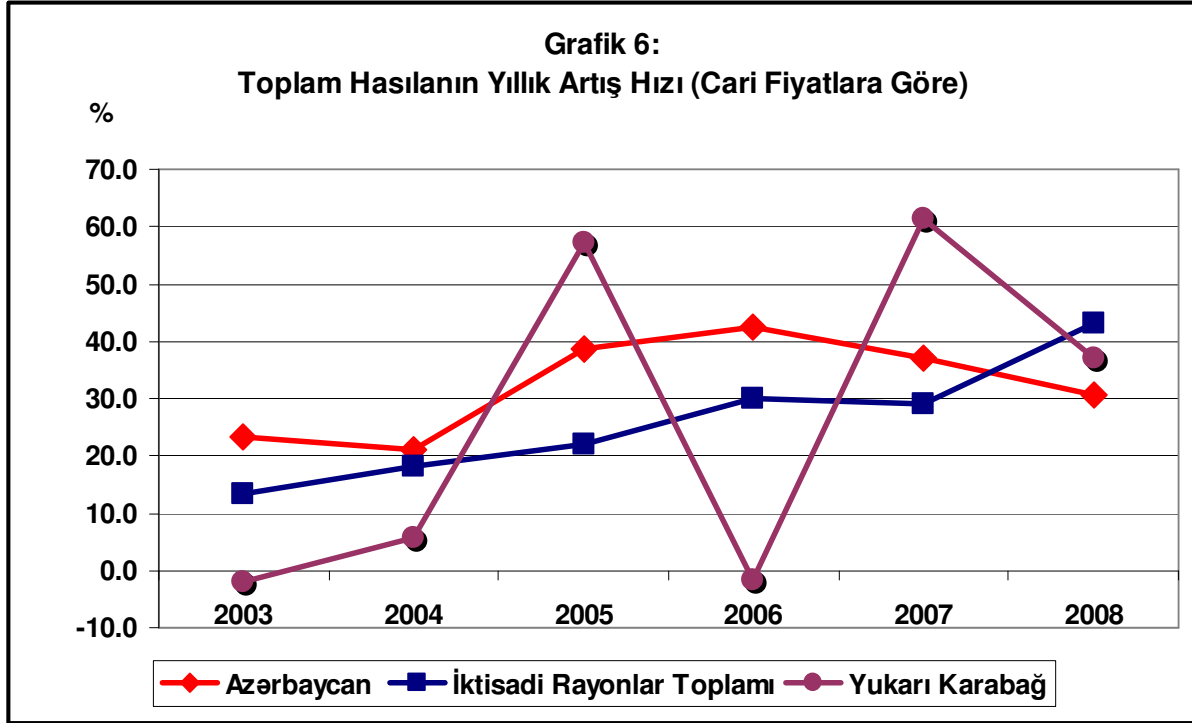
	2005	2008	Dönemsel Değişim (%)	Ortalama Yıllık Artış (%)
Azerbaycan	17,705.0	45,213.3	155.4	36.7
Yukarı Karabağ	121.8	300.6	146.8	35.1
- Ağdam	68.7	65.2	-5.1	-1.7
- Tերter	31.7	68.3	215.5	29.2
- Füzuli	14.8	148.7	904.7	115.8
- Diğer	6.6	18.4	178.8	40.7

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Tablodan da görüleceği gibi, 2005–2008 döneminde Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi toplam hasılasının gelişimi, gerek dönemsel gelişim gerekse ortalama yıllık artış oranı açısından Azerbaycan geneline yakın bir değişim göstermiştir. Bölge toplam hasılası 2005–2008 döneminde %147 oranında toplam artış gösterirken, Azerbaycan genelinde %155 oranında bir artış yaşanmıştır. Yine bu dönem içinde bölge hasılası yıllık ortalama olarak %35.1 oranında artarken, ülke hasılası %36.7 oranında ortalama yıllık artış sağlamıştır.

Bölge içerisinde toplam hasılanın en fazla artış gösterdiği idari rayon, Füzuli'dir. 2005-2008 döneminde toplam hasıla, Füzuli'de %905 artarken, Tերter'de %216 oranında

artış gerçekleşmiştir. Ağdam'da ise toplam hasılda bu dönemde %-5.1'lik, ortalama olarak ise yıllık %-1.7'lik bir azalma olduğu dikkati çekmektedir.

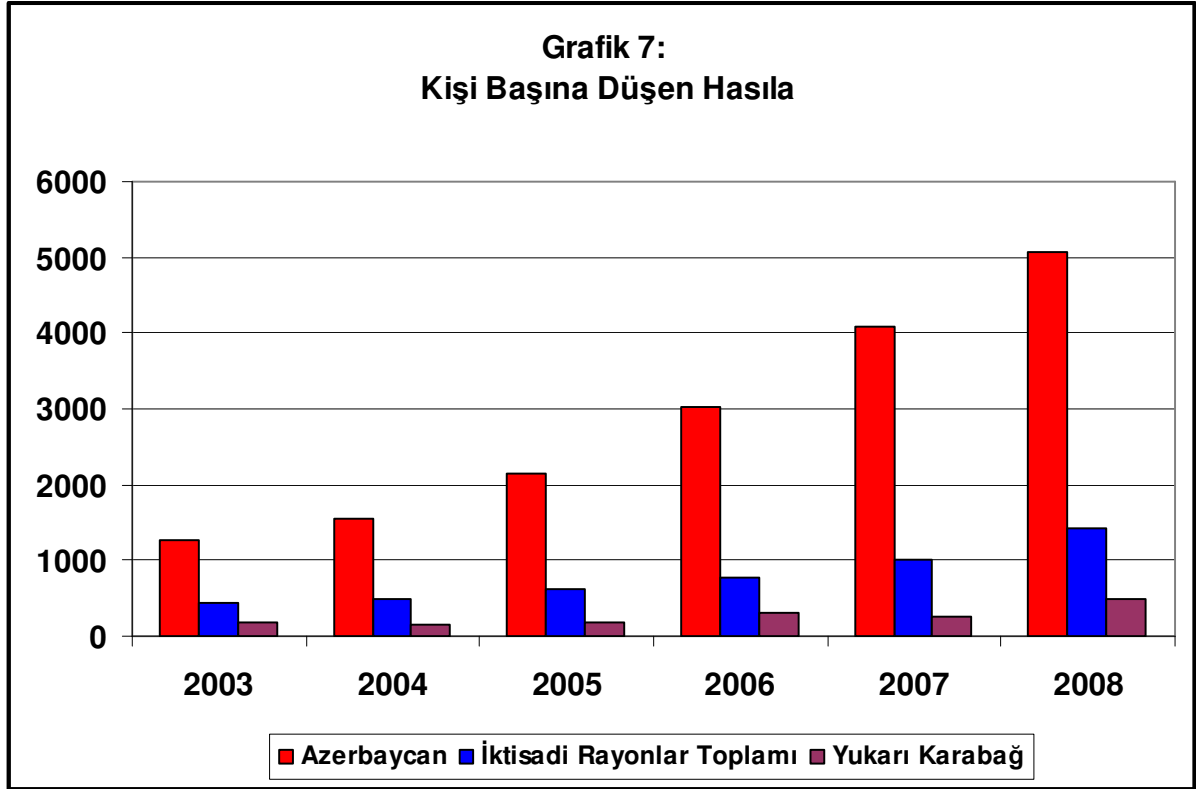

2005–2008 dönemi itibariyle kişi başına düşen hasıla düzeyi incelendiğinde, 2005'te 195 manat olan kişi başına hasılanın, 2008'de 496 manat düzeyine yükseldiği dikkati çekmektedir. Bu dönem içinde bölge kişi başına hasılası %154 oranında artarken, ülke genelinde kişi başına hasılda %142 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

**Tablo 19: Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Hasıla
(Manat, Cari Fiyatlarla)**

	2005	2008	Dönemsel Değişim (%)	Ortalama Yıllık Artış (%)
Azərbaycan	2,098.6	5,079.8	142.1	34.3
Yukarı Karabağ	195.1	496.4	154.4	36.5
- Ağdam	410.6	373.3	-9.1	-3.1
- Tərter	329.9	696.2	111.0	28.3
- Füzuli	100.3	1,328.9	1224.9	136.6
- Diğer	31.1	83.3	167.8	38.9

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge içerisinde kişi başına hasılanın en yüksek olduğu rayon Füzuli'dir. 2008 yılı itibariyle Füzuli'de kişi başına hasıla 1,329 manat iken, Terter'de 696 manat, Ağdam'da 373 manat, diğer rayonlar ortalaması ise 84 manattır.

3. BÖLGESEL GELİŞMEDE DEVLET POLİTİKASI ve GİRİŞİMCİLERE DESTEK MİLLİ FONU

2.1. Bölgesel Gelişmede Devlet Politikası

Azerbaycan hükümeti tarafından rayonlardaki işgücünün, doğal ve ekonomik kaynakların etkin kullanımı, petrol dışı sektörlerin gelişmesinin hızlandırılması, tarımsal reformun genişletilmesi, istihdamın artırılması, yoksulluğun azaltılması, altyapının yenilenmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi, yeni teknolojiye sahip işletmelerin ve yeni iş alanlarının yaratılması amacıyla geçmiş dönemde iki kapsamlı program uygulamaya koyulmuştur.

Bunlardan birincisi, “2004-2008 Dönemi İçin Azerbaycan Cumhuriyeti Rayonlarının Sosyo-Ekonomik Kalkınması” başlıklı devlet programı olup, diğeri ise “Baku Şehrinin Yerleşim Yerlerinin 2006-2007 Yılları Sosyo-Ekonomik Kalkınmasının Hızlandırılmasına İlişkin Tedbirler” programıdır.

Uygulanan bu programların neticesinde; 2004-2008 döneminde reel GDP 2.6 kat artış göstermiş, yüzde 47’si yabancı sermaye olmak üzere ülkeye 33.5 milyar AZN’lik yatırım yapılmıştır.

Programların uygulandığı beş yıllık dönem boyunca yüzde 40’ı rayonlarda olmak üzere 27,500 yeni işletme faaliyete geçerek; 547,500 kişisi sürekli olmak üzere 766,000 kişilik istihdam yaratılmıştır. 2008 yılı sonuçlarına göre, petrol dışı sektörler programların uygulandığı dönemde 1.8 kat büyüyerek özel sektörün GDP içindeki payı yüzde 85’lere ulaşmıştır.

Ekonomideki hızlı büyümenin yanısıra, toplum refahını yansıtan göstergelerde de önemli iyileşmeler sağlanmıştır. 2003-2008 döneminde hanehalkı geliri 4 kat, çalışanların ortalama ücreti 3.5 kat artış göstermiştir.

Bilhassa tarım sektöründe Azerbaycan halkının yiyecek ihtiyacının ülke kaynaklarından karşılanmasını sağlamak amacıyla önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. “Çiftçilere Devlet Yardımı” kanunu çerçevesinde tarımsal üretimde kullanılan gübre, motor yağları ve yakıt giderlerinin %50’si devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu kanunun sayesinde tarımsal üretimde çok önemli artışlar kaydedilmiştir. 2003 yılı ile karşılaştırıldığında 2008 yılında buğday üretimi yüzde 21.4, patates üretimi %40.1, sebze üretimi yüzde

17.4, karpuz üretimi yüzde 14.3, meyve üretimi yüzde 24.6, üzüm üretimi yüzde 78.1'lik bir artış göstermiştir.

Azerbaycan'da 2009-2013 yılları için uygulanacak olan "2009-2013 Dönemi Azerbaycan Cumhuriyeti Rayonlarının Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Devlet Programı", petrol dışı sektörlerin gelişiminin hızlandırılması, dengeli ve sürdürülebilir bölgesel sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ülke halkının refah seviyesinin arttırılmasını hedeflemektedir.

Belirlenen bu hedeflere ulaşılması için devlet programında aşağıdaki faaliyetlerin yerine getirilmesi sağlanacaktır:

- Ülkenin doğal kaynaklarının ve işgücü potansiyelini etkin bir şekilde kullanarak petrol dışı sektörlerde hızlı bir gelişme sağlamak,
- Altyapının iyileştirilmesi için gerekli önlemleri almak,
- İş ortamının iyileştirilmesi ve girişimciliğin geliştirilmesi için önlemleri almak ve yürürlüğe koymak,
- Ülke ekonomisinin gelişmesi için yatırımları cezbetmek,
- İhracata yönelik malların üretimini arttırmak,
- Modern bir altyapı oluşturmak ve mevcut altyapıyı da uluslararası standartlara çıkarmak,
- Halkın kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanmasını sağlamak,
- İstihdamı artırıcı önlemlerin uygulamasını devam ettirmek,
- Yoksulluğu azaltmak.

Programda, Azerbaycan'da petrol dışı sektörlerin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin hayata geçirilmesinin, ihracata yönelik ürünlerin üretimini arttıran iktisadi mekanizmaların uygulanması ile mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Ülkenin ihracat potansiyelinin geliştirilmesi, Azerbaycan mal ve hizmetlerinin dış pazarlara satılması, bunun için elverişli ortamın yaratılması ve ülke ekonomisinin dünya ekonomisine entegrasyonunu temin edilmesinin gelecek yıllarda da öncelikli amaç olacağı belirtilmektedir.

Programda bilhassa Azerbaycan ekonomisi ile ilgili olarak petrol dışı sektörlerin güçlendirilmesi, ekonomik altyapı da dahil olmak üzere altyapının iyileştirilmesi, *Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması*

ihracata yönelik sektörlerin ve yatırımların desteklenmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi, ülkenin doğal ve işgücü kaynaklarını verimli kullanılmasına yönelik yeni yatırımların teşvik edilmesi, tarım sektörünün ve tarımsal ürünlerin üretiminin artırılması konularına özel önem verildiği belirtilmektedir.

2009–2013 yılları arasını kapsayan devlet programının ekindeki eylem planında, Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde tarım ve sanayi üretiminin artırılması amacıyla desteklenecek iktisadi faaliyetlere yönelik olarak belirlenen eylemler ise şu şekildedir.

Rayon	Eylemin Konusu	Uygulayıcı Kuruluş
YUKARI KARABAĞ İKTİSADİ RAYONU	Tarımsal üretimin geliştirilmesine yönelik desteklerin sürdürülmesi	Tarım Bakanlığı
	Rayonda yerel veteriner noktalarının inşası	Tarım Bakanlığı
Ağdam Rayonu	Sebzecilik, tahıl, üzüm, pamuk ve hayvancılığın geliştirilmesine yönelik desteklerin sürdürülmesi	Tarım Bakanlığı
Füzuli Rayonu	Sebzecilik, tahıl, pamuk ve hayvancılığın geliştirilmesine yönelik desteklerin sürdürülmesi	Tarım Bakanlığı
	Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi	Tarım Bakanlığı

2.1. Girişimcilere Destek Milli Fonu

Girişimcilere Destek Milli Fonu'nun amacı, Azerbaycan'da girişimciliğin geliştirilmesi ve işletme faaliyetlerinin artırılması amacıyla mali açıdan destek vermektir

Fonun görevleri;

- Azerbaycan'da girişimciliğin geliştirilmesine mali açıdan destek vermek için tedbirler uygulamak;
- Girişimciliğin geliştirilmesine destek amacıyla finansal kaynakların temin edilmesi ve verimli kullanılması amacıyla devletin iktisat politikasının hayata geçirilmesini desteklemek,
- Girişimciliğin geliştirilmesine yönelik programlara finansal destek sağlamak,

- Ekonominin birincil gelişim yönleri ve buna yönelik yatırım proje ve programlarının hayata geçirilmesinde finansal destek sağlamak,
- Girişimciliğin, güçlü rekabetin ve mal piyasasının gelişmesini, yeni işyerlerinin yaratılmasını temin eden, bölge ve rayon programlarının ve yatırım projelerinin oluşturulup hazırlanmasına ve hayata geçirilmesine iştirak etmek,
- Kuruluş kanununa uygun olarak diğer görevleri yerine getirmek.

Girişimcilere Destek Milli Fonu tarafından Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde 2002–2008 dönemini kapsayan 6 yıllık süre içerisinde toplam 262 projeye 2.7 milyon manatlık kredi kullanılmış ve bölgede 971 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölge genelinde fondan yararlanan proje sayısı, ülke genelinin %3.6'sini oluştururken, kullanılan kredi miktarı %0.8'ini teşkil etmektedir.

Tablo 20: Girişimcilere Destek Milli Fonu Tarafından Kullanılan Krediler

	Azerbaycan	Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi	Bölge/Ülke (%)
2002-2008 Dönemi			
- Proje Sayısı	7,350	262	3.6
- Verilen Kredi Toplamı (Bin Manat)	335,623.5	2,671.3	0.8
- Yarattılan İstihdam	74,615	971	1.3

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Girişimcilere Destek Milli Fonu

4. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ

Bu bölümde, Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinin güçlü ve zayıf yönlerini, bölge için fırsat ve tehdit yaratan koşulları irdeleyen genel bir analiz (SWOT Analizi) yer almaktadır.

Bölge veya topluluğun içinde yer alabileceği veya rekabet edebileceği faaliyetlerdeki veya piyasalardaki kritik başarı faktörlerinin belirlenmesi, güçlü ve zayıf yanların tespit edilmesi için kaynak profilinin kritik başarı faktörleriyle karşılaştırılması ve en nihayet güçlü ve zayıf yanların, kaynakların ya da becerilerin yeterli bir rekabet avantajı yaratıp yaratmayacağını görülebilmesi amacıyla, benzer bölge veya topluluklarla karşılaştırılması stratejik gelişme planlamasının önemli bir adımını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde yer alan ilgili kurum ve müdürlükler, sanayi ve turizm sektöründeki müteşebbisler ile sivil toplum örgütleriyle yapılan toplantı ve görüşmelerin sonucunda bölgenin ilgili sektörlerdeki güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmuş ve gelişme stratejileri değerlendirilmiştir.

4.1. SWOT Analizi

SWOT analizinin bileşenlerinden güçlü yönler, esas itibariyle sahip olunan beşerî ve fizikî kaynaklardan ve rekabetçilik özelliğinden kaynaklanmaktadır. İçsel unsurlar içerisinde yer alan güçlü yönler, ön plana çıkartılacak ve korunacak unsurları içermektedir. Mevcut yapı içerisinde ve içsel unsurlar altında yer alan zayıf yönler ise, tedbir alınması, geliştirilmesi ve giderilmesi gereken özellikleri içermektedir.

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none">İklim çeşitliliğinin ve toprak verimliliğinin tarıma elverişli olması,Yatırımlar için istikrarlı bir ekonomik ortam yaratılması için siyasi iradenin bulunması,Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve petrol dışı sektörlerin gelişiminin hükümetin öncelikli program konuları arasında yer alması,Rayonların ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlamak için Devlet Programının uygulanması,Ülkede gelişmiş bir tarım kültürünün bulunması,Tarımsal üreticilerin, toprak vergisi dışında bütün vergilerden muaf tutulması,Kalifiye olmayan işgücü temininde sorun bulunmaması,İşgücü maliyetlerinin ülke geneline göre çok düşük olması,Enerji maliyetlerinin düşük olması,Ülkede, az sayıda ürün dışında, devlet kontrolü ve teknelci bir piyasa yapısının bulunmaması,Kişi başına tarımsal ve sanayi ürün tüketiminin artış eğiliminde olması,Yurtiçinde önemli tüketim ve ticaret merkezlerine yakın olması,Ülkenin ve dolayısıyla bölgenin Orta Asya ve Hazar Bölgesi gibi potansiyel pazarlara yakın bir coğrafyada yer alınması,Endemik bitki örtüsünün varlığı,Hayvancılık faaliyetlerine elverişli coğrafya	<ul style="list-style-type: none">Teknolojik alt yapının yetersiz olması,Üretim girdilerinin miktar ve nitelik açısından yetersiz olması,Üretim girdilerinin temininde dışa bağımlılık oranının ve maliyetlerin yüksek olması,Verimli toprakların çok parçalı bir görünüm arz etmesi,Gelişmiş sulama sistemlerinin bulunmaması,Ülkede kurumsallaşma ve hukuki yapıda kısmen eksiklikler bulunması,Finans sektörünün yeterince gelişmemesi,Kayıt dışı ekonominin haksız rekabete yol açması,Ambarların ve soğuk hava depolarının yetersiz olması,Lojistik imkanların yeterince gelişmemesi,Gümrük uygulamalarının istenilen düzeyde ve standartta bulunmaması ve buna bağlı sorunların yaşanması,Ülke kredibilitésinin düşüklüğü nedeniyle özel sektör yatırımcılarının dış finansman temininde güçlük yaşamaması,Serbest piyasaya intibak sürecinin devam etmesi.Sanayi üretiminde çeşitliliğin bulunmaması,Bölgenin genel olarak göç vermesi ve bu göçün genelde çalışma yaşındaki işgücünden oluşması,Kırsal alandaki ulaşım altyapısının yetersizliği,Tarımsal üretim planlamasının

<p>ve iklim yapısı,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ulaşım altyapısı ve diğer altyapı yatırımlarına yönelik yatırımların hız kazanması. 	<p>yapılmaması,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yabancı sermaye yatırımlarının yetersizliği, • Bölgede özellikle turizm kaynaklarının bulunduğu yerlerde turizm tesislerinin yetersizliğinin, gelen turist sayısının ve turizm gelirlerinin düşük kalmasına neden olması, • Tanıtım faaliyetlerinin yetersizliğinin, başta turizm olmak üzere birçok sektörün gelişimini olumsuz etkilemesi, • Sanayi alt yapısında yetersizliklerin bulunması, • 'Hollanda Hastalığı'nın makro ekonomik açıdan handicap yaratması.
<p>FIRSATLAR</p>	<p>TEHDİTLER</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkede üretim teknolojisinin eskimesine bağlı olarak bilhassa teknolojik olarak yeni yatırım ihtiyaçlarının doğması, • Azerbaycan'ın çeşitli ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmalarının yapmış olması, • Ülke genelinde iş ortamını potansiyel yatırımcılar açısından cazip hale getirecek teknik ve hukuki bağlamda çeşitli düzenlemelerin yapılmış olması, • Petrol gelirlerinden sağlanan fonların öncelikle altyapı yatırımları için kullanılıyor olması, • Ülke genelinde yabancı sermayeye sıcak bakılması, • Ülke ve bölge genelinde nüfusun ve kişi başına düşen ortalama gelir seviyesinin artış eğiliminde olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Topraklarının önemli bir kısmının ermeni işgali altında bulunması, • Karayolu taşımacılığının altyapı ve üstyapı eksiklikleri, • Ekonomide enflasyonist bir baskının söz konusu olması, • Ulusal para biriminin aşırı değerlenmesi ve bunun ithalatı artırıcı etkide bulunması, • Gelir dağılımının dengesiz olması, • Bürokratik engellerin bulunması, • Karabağ sorununun çözülmemiş olması, • Bilhassa imalat sanayi üretimindeki standartların, dünya standartlarına yeterince uyumlu olmaması nedeniyle ihrac potansiyelini zayıflatması • Ticari kazancın kolaylığı ve cazibesi nedeniyle, petrol dışı sanayi yatırımı faaliyetlerine yeterince kaynak aktarılmaması.

4.2. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği

Ekonomik gelişmeyi doğrudan etkileyen ve bu sebeple de “**Gelişim Bileşenleri**” olarak adlandırılabilen olan coğrafi yapı, teknik ve sosyal alt yapı ile turizm sektörünün yeterlilikleri, sermayenin, hammaddenin, teknolojinin ve iş gücünün vb. bulunabilirlikleri açısından Yukarı Karabağ ekonomik bölgesindeki mevcut durum aşağıda verilmiştir.

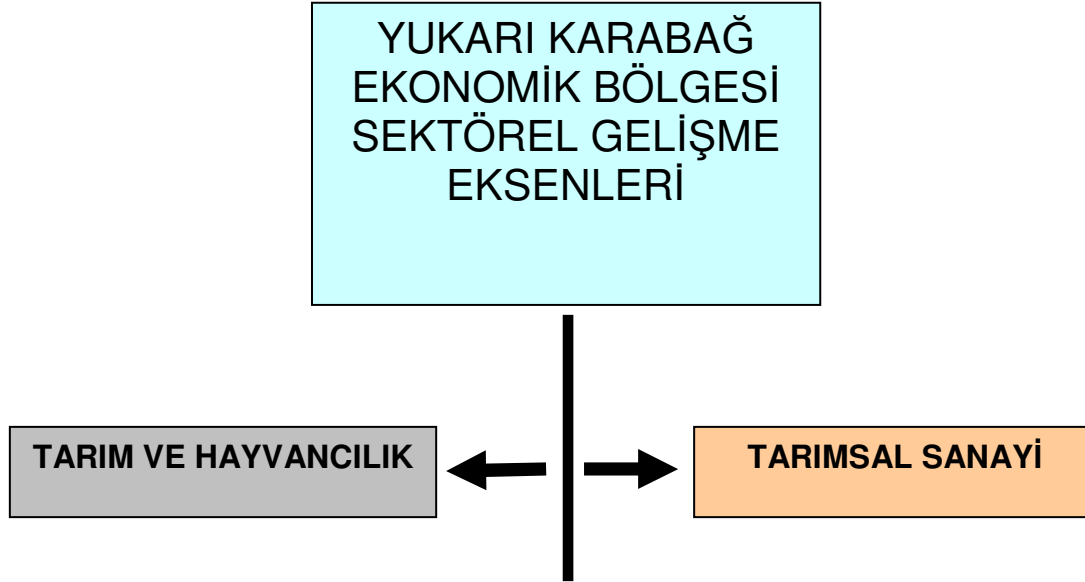
Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için belirlenen 20 gelişim bileşeninin altısının yeterli, yedisinin kısmen yeterli, yedisinin ise yetersiz olduğu değerlendirilmektedir.

BİLEŞENLER		BULUNABİLİRLİK DÜZEYİ		
		Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz
Coğrafi Yapı		✓		
Pazara Yakınlık			✓	
Teknik Alt Yapı	Kara Yolu Ulaşımı		✓	
	Demir Yolu Ulaşımı	✓		
	Hava Yolu Ulaşımı			✓
	Deniz Yolu Ulaşımı			✓
	Liman			✓
	İletişim	✓		
	Enerji	✓		
Sosyal Alt Yapı	Eğitim		✓	
	Sağlık		✓	
Turizm Kaynaklarının Bulunabilirliği			✓	
Turizm Altyapı Yatırımları				✓
Teknoloji				✓
Girişimci Potansiyelinin Varlığı				✓
İşgücü		✓		
Üst Düzey Yönetici ve Teknik Personel		✓		
Sermaye			✓	
Hammadde			✓	
Sanayi Altyapısı				✓

5. YUKARI KARABAĞ EKONOMİK BÖLGESİ GELİŞİM POTANSİYELİ

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilir potansiyelleri dikkate alındığında, bölgenin temel olarak iki ana sektör, tarım ve tarımsal sanayi, çerçevesinde gelişme potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir. Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi sektörel gelişme eksenleri tespit edilirken; yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş ve bölgede rekabet gücünün artırılması, istihdam yaratılması, sosyal kalkınmanın sağlanması ve bölgesel gelişmenin sağlanması temel gelişme stratejileri dikkate alınmıştır.

Bu kapsamda, tarımsal yapının etkinleştirilmesi, sanayi ve hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması amacıyla yönelik olarak aşağıda belirtilen sektörler ön plana çıkmıştır.

1. Tarım

Tarım, Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinin geleneksel sektörlerinden birini oluşturmaktadır. Bölge hasılası içinde, 2008 yılı itibarıyla, %44 civarında payı olan tarım sektörü, sermaye birikiminin de kaynağını oluşturmaktadır. Azerbaycan tarımsal üretimi içinde %4'lük bir paya sahip olan Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde, özellikle tahıl ürünleri üretimi yapılmakta olup, bölge buğday üretiminde Azerbaycan genelindeki üretimin %9.7'sini, arpa üretiminde ise %4'ünü karşılamaktadır.

Bölge bitkisel ürünler üretiminde önemli olan diğer üretim konuları; ayçiçeği, pamuk ve sebze ürünleridir. Bölge üretimi, Azerbaycan üretimi içinde ayçiçeği üretiminde %6.7, pamuk üretiminde %6, sebze ürünleri üretiminde ise %5 oranında bir ağılığa sahiptir.

Bölgenin sahip olduğu tarımsal potansiyelin etkin olarak kullanılması ve tarımsal üretim kapasitesinin artırılması, tarımsal üretimde çeşitliliğin sağlanması, verim düzeyinin yükseltilmesini ve sürdürülebilir bir tarımsal üretimi hedefleyen bu yatırım

ekseni, zaman boyutu dikkate alındığında kısa vadede gerçekleşmesi mümkün olabilecek yatırım grubunu oluşturmaktadır.

Bölgenin tarım kümelenmesinde öncü bölge olmasını, sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılmasını ve sanayiye girdi oluşturacak üretimi (endüstriyel üretim) sağlayacak bir yapının sağlanması, bölge tarım politikasının ana amaçlarını kapsamaktadır.

2. Tarımsal Sanayi

Bölge tarımsal üretiminin değerlendirilmesi ve katma değer artırılmasını amaçlayan bu yatırım eksenine, bölgede halen mevcut olan imalat sanayi alt dallarından biridir. Gıda ve tekstil sanayilerinin alt dallarını içeren bu yatırım konuları, emek yoğun sanayi dallarını içermesi nedeniyle, istihdam politikası açısından da önem arz etmektedir.

5.1. Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

5.1.1. Değerlendirme Kriterleri

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularının değerlendirilmesinde; tarım ve hayvancılık ve tarımsal sanayi sektörüne yönelik olmak üzere iki ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları; *Pazar Olanakları, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Lojistik, İşgücü, Enerji, Yakıt ve Su, Arazi Durumu, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Özendirme Önlemleri ve Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma* olmak üzere 10 kriter açısından değerlendirilmiştir. **Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı;** 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise; *Pazar Olanakları, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Taşıma, İşgücü, Enerji ve Yakıt, Su, Arazinin Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Artıkların Atılması, Özendirme Önlemleri, Yan Sanayiye Yakınlık, Üst* Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması

*Düzye Yöneticilerin ve Teknik Personelin Sağlanması, İletişim İmkânları, Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma ve Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.) gibi 15 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine **her bir yatırım konusu için toplam** faktör puanı; 1–3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1–10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.*

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, kârlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır.

B Grubu: Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmeyle birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

C Grubu: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak bölgede belirli bir altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

Buna göre sektörler itibariyle belirlenen yatırım konularının grup puan aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Sektörler	A Grubu Puan Aralığı	B Grubu Puan Aralığı	C Grubu Puan Aralığı
TARIM ve HAYVANCILIK	190 +	160 – 190	0 – 160
TARIMSAL SANAYİ	240 +	200 – 240	0 – 200

5.1.2. Potansiyel Yatırım Konuları

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için potansiyel faaliyet alanları belirlenirken, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş, öncelikle bölgedeki doğal kaynak potansiyeli göz önünde tutulmuştur. Tarım,

hayvancılık, orman varlığı, turizm ve enerji kaynaklarından meydana gelen doğal kaynak potansiyeli, öncelikle ve kolaylıkla değerlendirilebilecek kaynakları oluşturmaktadır. Bölgedeki mevcut kaynakların öncelikle değerlendirilmesi, yaratılan katma değer önemli bir kısmının bölgede kalmasını sağlayacağı gibi, aynı zamanda sermaye birikiminin hızlı bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır. Orta ve uzun dönemde sermaye birikiminde sağlanan bu gelişmeler sektörel bağlantılar da dikkate alınarak, yeni sanayilerin gelişmesi açısından bir kaynak transferinin gerçekleşmesini de sağlayacaktır.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi ekonomisinde tarım ve hayvancılık sektörünün ağırlığı da dikkate alındığında, doğal kaynak potansiyeline öncelik verilmesinin gerekliliği çok açıktır.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinde doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında özellikle yurtiçi talebi ve ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelecek vaat eden belli yatırımların yapılması da bölge sanayisi açısından önem arz etmektedir.

Ön araştırmalar, yerinde yapılan incelemeler ve gerek bölgede yer alan rayon temsilcileriyle gerekse sektör uzmanlarıyla yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonucunda, Yukarı Karabağ ekonomik bölgesine yönelik önerilen yatırım konuları, ana sektörel gelişme eksenleri bazında aşağıda verilmektedir:

1. Tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Tarım ve Hayvancılık Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

- Pamuk yetiştiriciliği
- Tıbbi bitkiler yetiştiriciliği
- Sığır yetiştiriciliği ve süt hayvancılığı
- Arıcılık

2. Tarımsal sanayi sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Tarımsal Sanayi Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

Gıda ürünleri ve içecek imalatı:

- Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı
- Soğuk hava deposu
- Dondurulmuş sebze ve meyve
- Konserve
- Ham, sıvı ve katı yağların imalatı
- Un Üretimi
- Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri) imalatı
- Süt ve süt ürünleri imalatı

5.2. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesinin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak belirlenen 12 yatırım konusunun 11'i A grubunda bir adeti B grubunda yer almaktadır.

A grubu içerisinde bulunan ve sorunsuz yatırım konuları arasında yer alan yatırım konularından 3'ü tarım ve hayvancılık sektöründe, 8'i de tarımsal sanayide yer almaktadır. B grubunda bulunan yatırım konusu ise tarımsal sanayide yer almaktadır.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konuları, ön değerlendirme niteliğinde olup uygulanabilirlikleri, teknik, ekonomik ve malî yapılabilirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, potansiyel yatırımcıların Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi ve alt rayonlarında yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularının görece üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi, tarım ve hayvancılık, turizm ve sanayi sektörü için aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 21: Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Pamuk Yetiştiriciliği		Tıbbi Bitkiler Yetiştiriciliği		Sığır yetiştiriciliği, süt hayvancılığı		Arıcılık	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Olanakları	3	8	24	9	27	9	27	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	9	18	8	16	9	18
3. Lojistik	3	7	21	7	21	7	21	7	21
4. İşgücü	1	8	8	8	8	8	8	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	3	8	24	8	24	8	24	9	27
6. Arazi Durumu	3	9	27	9	27	8	24	9	27
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	9	9	9	9	9	9
8. İklim Koşulları	3	9	27	9	27	9	27	9	27
10. Özendirme Önlemleri	2	9	18	9	18	9	18	9	18
11. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	8	16	8	16	9	18	8	16
Toplam Faktör Puanı			190		195		192		195
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A		A	

Tablo 22: Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Büyük ve Küçükbaş Hayvan Eti İmalatı		Süt İşleme Tesisi		Dondurulmuş sebze ve meyve		Ham, Sıvı ve Katı Yağların İmalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	9	27	9	27	9	27	9	27
3. Lojistik	2	7	14	8	16	9	18	7	14
4. İşgücü	2	9	18	9	18	9	18	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	8	16	8	16
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	9	18	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	9	18	9	18	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	7	14	8	16
Toplam Faktör Puanı			242		244		240		234
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A		A		A		B	

Tablo 23 : Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Unlu Mamuller (Ekmek ve Ürünleri) Üretimi		Soğuk Hava Deposu		Un Üretimi		Konserve İmalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	9	27	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	9	27	9	27	9	27	9	27
3. Lojistik	2	8	16	8	16	8	16	8	16
4. İşgücü	2	9	18	9	18	9	18	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	9	9	8	8	9	9
8. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	8	16	9	18
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	9	18	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	8	16	9	18	9	18	9	18
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	9	18	8	16
Toplam Faktör Puanı			242		250		244		245
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A		A	

Bölgede yapılabilecek yatırım konuları tespit edilirken, yurtiçi talep ve ihracat imkânları, ticarete konu olabilecek mallarda dış ticaretteki rekabet gücü, pazar potansiyeli taşıyan ülkelerin (Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye) ürün bazındaki ithalatı, Azerbaycan'ın ürün bazında dış ticaret yapısı yanı sıra, özellikle doğal kaynak potansiyeline bağlı olarak gelişebilecek sektörlerin ileri ve geri bağlantı etkileri dikkate alınacaktır. Bu bağlamda ileryen bölümlerde Azerbaycanın ürün bazında dış ticaret profili ve Input-Output tablolarından hareketle sektörlerin ileri ve geri bağlantıları belirlenecektir.

5.3. Dış Ticaret Bazında Değerlendirme¹

5.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Bazında Değerlendirme²

Bu aşamada Azerbaycan'da petrol dışı ürünlerin RCA (Revealed Comparative Advantages-Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler) kriterine göre dış ticaretteki rekabet gücünün belirlenmesi ve rekabet gücüne göre sıralanması amaçlanmıştır.

RCA değerleri hesaplanırken aşağıda verilen formül kullanılmıştır³.

$$RCA = \ln [(X_i / X_t) / (M_i / M_t)] * 100$$

Formülde;

X_i : ülkenin i mal grubunda yaptığı ihracatı,

X_t : ülkenin toplam ihracatını,

M_i : ülkenin i mal grubunda yaptığı ithalatı,

M_t : ülkenin toplam ithalatını ifade etmektedir.

RCA'nın alacağı değerlere göre yorumu ise aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

$RCA > 50$ ise sektörün rekabet gücü yüksek,

$-50 \leq RCA \leq 50$ ise rekabet gücü sınırdadır,

¹ Bu bölümde kullanılan dış ticaret verileri, Birleşmiş Milletler, Comtrade web sitesinden elde edilerek derlenmiştir (<http://comtrade.un.org>)

² Bu konuda Türkiye ekonomisi için yapılmış çalışmalar için bkz.

2006 KÜÇÜKKİREMİTÇİ, O.,

Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi (1995-2005 Dönemi ISIC Revize 3 Dört Haneli Düzey Sınıflamasına Göre, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, GA-06-06-04, Mayıs 2006, Ankara

2006 EŞİYOK, B.A., KAFALI, M.A., KARACA, M.E., OZAN, S.

İmalat Sanayi Ürünlerinin Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Değerlendirilmesi (1995-2004 Dönemi), Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, GA-06-06-07, Ağustos 2006, Ankara

³ **1991 VOLLRATH, T.L.**

A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage, Weltwirtschaftliches Archiv, 127:265-280

RCA < -50 ise rekabet gücü düşüktür.

Yukarıda verilen RCA formülü ile, her ürünün her yıl için (2001-2008) RCA değerleri hesaplanmıştır. İhracat veya ithalat verilerinin herhangi birinin olmadığı yıllarda RCA hesabı tanımsız sonuç vermektedir. Ürünlerin rekabet güçlerine göre sıralamasını yapabilmek için bir ürünün ihracatı veya ithalatı olmadığı durumda “0 değeri yerine “1 değeri atanmıştır. İhracatın ve ithalatın yapılmadığı durumda ise bu yıl ortalama hesabına dahil edilmemiştir. Daha sonra yıllar itibariyle bulunan RCA değerlerinin iki dönem (2001- 2004 dönemi ve 2005-2008 dönemi) ortalamaları alınmıştır.

SITC Revize 3 dört haneli istatistiki verilere göre Azerbaycan'ın dış ticaretine konu olan 933 adet ürün bulunmaktadır. Analiz anlamlı bir büyüklüğe sahip olan ürünler için yapılmış olup, analize girecek ürünlerin seçiminde 2005-2008 dönemi baz alınarak, dönem ortalaması 2 milyon USD'den fazla dış ticaret hacmi olan ürünler bazında hesaplamalar yapılmıştır.

Bu bölümde, ticarete konu olan **petrol dışı ürünlerin** dış ticaretteki rekabet gücü saptanılacaktır. Bu nedenle SITC sınıflandırmasında “33..” kodu ile yer alan petrol ürünleri analize dahil edilmemiştir. Ayrıca toplam ihracat (X_t) ve toplam ithalat (M_t) değerleri içinde de bu ürünler yer almamaktadır.

Bu kabuller ışığında 338 adet ürünlük veri seti elde edilmiştir. Bu ürünlerin 2005-2008 dönemi ortalama dış ticaretindeki % 96 dolayındadır (petrol ürünleri hariç). Yapılan analiz sonucunda 338 adet ürünün 49'unda rekabet gücünün yüksek, 12'sinde sınırda, 277'sinde ise düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Bilhassa rekabet gücünün yüksek olduğu ürünlerde ($RCA_i > 50$), bu ürünlerin belirlenmesinin ve sıralanmasının yanısıra, bu ürünler için hangi ülkelerin potansiyel pazar olabileceği de irdelenmiştir. Bu amaçla, mevcut durumda Azerbaycan'ın önemli dış ticaret ortağı olan ve dış ticaret hacmi yüksek ülkeler belirlenmiştir. Hazırlanan tabloda, Azerbaycan'ın ilgili mallar için dönemsel ihracat değerleri ve ürün bazında RCA skorlarının yanında, Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye olarak belirlenen bu ülkelerin ilgili mallar bazındaki ithalat değerleri (tüm dünyadan yapılan ithalat) de tabloya yerleştirilerek, bu ürünlerin ne kadarlık bir potansiyel pazara hitap edebileceği gösterilmiştir.

Rekabet gücünün sınırda olduğu ($-50 \leq RCA_i \leq 50$) ürünler için de benzer bir yaklaşım uygulanarak, bu ürünlerin ihracat değerleri ve potansiyel pazar ülkelerin bu mallar için ithalat değerleri RCA skorlarının yanında belirtilmiştir.

Rekabet gücünün düşük olduğu ürünlerde ise ($-50 < RCA_i$), bu ürünlerin en azından mevcut durumda ihracat şansının sınırlı olduğu ve daha büyük oranlarda ithalatının yapıldığından hareketle, ülkede üretilmeye başlanması/üretiminin artırılması durumunda ithal ikamesi sağlayabileceği noktasından hareketle, Azerbaycan'ın toplam ithalat rakamları verilmiştir. Bu sayede, bir ölçüde, bu ürün için potansiyel talep rakamının bir göstergesi belirtilmiştir.

Tablo 24: Rekabet Gücü Yüksek Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	X (USD)		RCA		Büyük Pazar Ülkelerin Toplam İthalatı (2008) (USD)			
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008	Rusya	Türkiye	Kazakistan	3 Ülke Toplamı
1	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	20,140,722	31,254,043	1784.8	1873.3	252,785,025	1,000,136,414	4,247,940	1,257,169,379
2	6768	Profiller	5,847,071	28,912,750	1645.3	1870.2	689,789,955	324,680,232	279,411,446	1,293,881,633
3	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	27,153,822	92,926,718	1877.0	1866.1	2,112,682,008	17,202,267	2,538,935	2,132,423,210
4	0544	Domates(taze/soğutulmuş)	2,116,674	16,757,283	1218.7	1621.5	628,923,467	88,672	2,734,419	631,746,558
5	3425	Sıvılaştırılmış bütan gazı	1,078,578	9,173,348	546.8	1561.0	10,647,059	251,637	7,936,832	18,835,528
6	5111	Asiklik hidrokarbonlar	2,794,188	7,090,737	1356.4	1479.4	19,481,713	45,556,535	477,604	65,515,852
7	0812	Kepekler-kalın, ince-diğer kalıntılar	207,432	6,902,496	1531.8	1445.2	752,600	73,376,814	553	74,129,967
8	6841	İşlenmemiş alüminyum	19,201,133	83,579,368	426.8	1307.5	66,977,221	1,715,743,902	5,679,542	1,788,400,665
9	6821	Artılmamış/artılmış bakır; bakır alaşımları	228,713	7,153,131	784.2	1141.2	80,461,887	2,429,854,303	13,666,518	2,523,982,708
10	4212	Pamuk tohumu yağları ve fraksiyonları	1,401,326	2,303,792	1288.5	1136.2	21,420	3,025,948	160,231	3,207,599
11	6114	Sığırların ve atların diğer deri ve köseleleri	7,652	3,557,627	1201.8	846.3	34,198,486	115,435,921	2,984,244	152,618,651
12	4229	Diğer bitkisel sabit katı-sıvı yağlar ve fraksiyonları	2,122,025	7,132,836	295.4	738.4	4,101,874	2,596,568	408,419	7,106,861
13	4312	Hayvansal, bitkisel yağlar ve fraksiyonları (interesterfiye edilmiş)	7,687,108	37,133,175	71.7	541.9	82,941,312	23,487,913	28,889,717	135,318,942
14	0577	Çeşitli cevizler ve diğer kabuklu meyvalar (taze/kurutulmuş)	13,844,796	52,474,422	1181.1	527.0	386,710,228	163,715,629	6,937,902	557,363,759
15	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	8,104,330	44,604,867	426.6	524.9	1,289,856,337	20,477,081	11,427,593	1,321,761,011
16	3354	Petro koku-bitümeni-yaglarından elde edilen yağların diğer kısımları	3,578,930	10,478,052	1046.9	520.4	298,753,082	356,069,964	180,315,267	835,138,313
17	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon-<=0.25	761,386	1,285,579	559.8	510.5	7,260,943	2,501,862,519	15,572,048	2,524,695,510
18	6513	Pamuk ipliği(dikiş ipliği hariç)	1,394,429	6,562,401	1239.9	494.2	130,602,911	414,519,703	336,061	545,458,675
19	5741	Poliasetaller (ilk şekillerde)	1,975,963	7,846,782	1224.8	465.6	140,829,285	333,219,602	12,301,792	486,350,679
20	0574	Elma (taze)	5,456,369	28,383,316	404.6	451.6	520,410,972	2,806,552	22,453,726	545,671,250
21	6581	Parça halinde keçe, dantel, dokuma maddelerinden şapka, başlık	3,772,969	9,812,762	368.2	375.5	79,448,272	15,311,009	26,017,128	120,776,409
22	0589	Başka yerde yer almayan meyvalar ve diğer bitki parçaları konserveleri	439,672	2,576,247	1505.1	360.7	212,386,006	25,565,032	16,191,076	254,142,114
23	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	23,236,283	54,619,252	432.2	329.2	739,161,864	1,444,983,994	118,839,371	2,302,985,229
24	0571	Portakal, mandalin-taze/kurutulmuş	527,274	4,751,286	189.9	328.2	760,089,115	10,166,292	26,904,026	797,159,433
25	5759	Vinil asetat, silikon, petrol ve kumaron reçineleri ve tabii polimerler (ilk şekillerde)	6,640,451	23,355,709	310.3	307.0	194,168,390	243,705,536	47,639,873	485,513,799
26	0910	Margarin	3,776,645	16,837,856	-88.6	289.3	106,133,020	18,043,310	54,532,215	178,708,545
27	5121	Monohidrik ve etil alkol	6,797,331	14,837,317	297.1	261.5	35,055,726	353,036,902	10,469,039	398,561,667
28	6531	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	421,440	4,970,069	-554.4	257.1	186,179,276	356,893,890	6,280,574	549,353,740
29	0541	Patates-taze/soğutulmuş	1,826,973	17,432,978	-337.6	256.0	223,963,011	13,303,899	11,887,834	249,154,744
30	0176	Büyükbaş hayvanların et ve sakatatları (karaciğer hariç)	121,317	2,428,295	-837.1	238.5	4,907,742		5,997,874	10,905,616
31	7918	Vagonlar	601,724	1,569,463	-104.5	219.2	1,681,649,461	26,375,740	528,470,923	2,236,496,124
32	4216	Mısır yağları, fraksiyonları	2,073,794	10,990,895	-506.9	204.1	4,826,502	139,162,325	2,332,417	146,321,244
33	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	2,860,079	14,705,015	287.6	190.3	1,110,665,645	19,729,029	53,499,039	1,183,893,713
34	0545	Sebzeler(taze/soğutulmuş)	1,376,003	6,188,352	128.8	178.5	770,194,245	10,821,046	14,242,431	795,257,722
35	0461	Buğday ve mahlut unu	629,321	4,912,145	37.7	176.4	7,184,109	4,822	1,192,899	8,381,830
36	0599	Ananas, domates, üzüm ve diğer meyve ve sebze suları	4,866,446	17,244,152	269.7	176.0	272,497,299	12,589,175	48,146,119	333,232,593
37	0741	Çay	7,688,503	17,283,426	88.6	171.6	510,871,593	11,322,234	93,893,194	616,087,021
38	6727	Demir/alaşimsız çelikler:karbon=>%25	9,109,026	6,944,062	1079.9	169.5	1,925,744	693,682,853	7,152,152	702,760,749
39	2782	Diğer killer, magnezit, manyezit vs.	341,695	1,632,621	-274.4	168.5	168,214,327	129,024,586	10,866,602	308,105,515
40	1223	Diğer mamül tütün ve tütün yerine geçen maddeler	1,326,179	1,074,772	161.8	153.4	61,073,814	103,570,189	17,322,624	181,966,627
41	1211	Tütün(sap koparılmış, damarı çıkarılmış)	6,566,225	3,372,286	292.5	146.6	166,436,275	670,722	10,205,821	177,312,818
42	0371	Balık müstahzarları ve konserveleri, hayvan vb müstahzarları	2,253,244	4,324,063	266.9	139.6	132,842,442	593,692	29,851,843	163,287,977
43	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	6,562,685	9,977,828	115.1	137.1	177,253,585	647,095,642	157,339,490	981,688,717
44	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	210,939	1,928,296	117.7	122.6	1,063,887,284	5,342,321	27,621,028	1,096,850,633
45	3510	Elektrik enerjisi	9,827,617	19,188,576	3.7	104.4	58,958,978	15,487,958	134,619,801	209,066,737
46	2732	Kastin, kireç taşı, alçı taşı ve alçılar	60,359	907,477	-855.0	101.8	57,343,098	5,483,643	11,623,712	74,450,453
47	5335	Başka yerde belirtilmeyen pigment, boya sikatif, macun vs.	347,081	2,710,147	-629.4	77.0	777,426,492	284,550,495	36,302,453	1,098,279,440
48	5161	Eterler, alkol peroksitler, eter peroksitler, keten peroksitler vs.	2,047,323	5,543,955	378.1	64.8	39,589,048	195,354,885	18,607,239	253,551,172
49	0567	Sebze, meyva, bitki ve yeşil konserveleri	873,025	1,341,997	136.6	59.1	634,578,107	11,126,061	69,202,383	714,906,551

Rekabet gücü yüksek olan ürünler incelendiğinde; bilhassa bitkisel ürünlerin önemli bir ihracat tutarına sahip olduğu dikkati çekmektedir. Ancak, potansiyel pazar ülkelerin bitkisel ürünler ithalatına bakıldığında, diğer ürünlerle kıyasla, ithalatlarının sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Buradan, sadece tarımsal ürünlerin ihracatına yönelmekle önemli bir ihracat ivmesi kazanılamayacağı, bu ürünler için dış ticarete bir görece üstünlük olsa dahi, hedef pazarlarda rekabet etmenin zorlaşacağı ve pazarın doyma noktasına yaklaşabileceği görülmektedir. Bunun belirgin istisnası olarak kavun, karpuz, papaya elma vb meyveler ile domates ön plana çıkmakta ve bu ürünlerin hem Azerbaycan ihracatı içinde önemli bir paya sahip oldukları hem de pazar ülkelerde yeterli bir potansiyele sahip olduklarından bahsedilebilir. Tarımsal sanayi ürünlerinde; taze üzüm şarabı, şırası ve vermut üretiminde de Azerbaycan açısından önemli bir potansiyel olduğu görülmektedir. Bu ürünlerde Azerbaycan'ın ihracatı 2005-2008 döneminde ortalama yaklaşık 2 milyon USD civarında iken, Pazar ülkelerin 2008 yılı ithalatı 1 milyar USD'nin üzerindedir.

Azerbaycan'ın dış ticarete konu ürünlerinde rekabet gücü sınırda olan mallar ve bu mallar için ihracat tutarları ile pazar ülkelerin ithalat tutarları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Rekabet gücü sınırda olan ürünlere bakıldığında ise, petrol türevi olan doğalgaz bir yana bırakıldığında, en önemli ihracatın tat ve renk verici madde katılmış şekerde olduğu ancak, bu ürünün pazar ülkelerine daha fazla satılabilme şansının sınırlı olduğu görülmektedir (üç ülke toplam ithalatı 71 milyon USD civarındadır). Bunun yanısıra mobilya üretiminin önemli bir potansiyele sahip olduğu ve üç ülkenin ithalatının 1 milyar USD'nin üzerinde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 25: Rekabet Gücü Sınırdaki Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	X (USD)		RCA		Büyük Pazar Ülkelerin Toplam İthalatı (2008) (USD)			
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008	Rusya	Türkiye	Kazakistan	3 Ülke Toplamı
50	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	329,461	6,035,749	-484.2	35.8	756,496,184	176,977,223	207,349,765	1,140,823,172
51	0342	Balıklar; karaciğeri, yumurtaları, nefiseleri (dondurulmuş)	73,146	407,382	-878.4	12.4	802,212,309	56,411,725	31,470,074	890,094,108
52	8931	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	527,819	1,795,249	-633.1	10.6	467,939,937	203,019,592	65,928,778	736,888,307
53	5222	Kimyasal elementler(Karbon, karbon karası hariç)	72,144	711,874	-528.2	2.7	74,286,784	26,159,177	11,943,446	112,389,407
54	7442	Palanga, vinçler(kara nakil vasıtası kaldırın hariç), bucurgat ve ırgatlar	56,825	1,351,397	-664.3	1.7	127,129,194	43,754,110	19,826,477	190,709,781
55	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makineleri	760,056	3,008,409	30.6	-7.3	1,253,362,612	94,842,882	186,439,808	1,534,645,302
56	5822	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	535,610	528,937	47.2	-25.6	805,590,883	562,015,048	50,405,959	1,418,011,890
57	5226	Diğer kimyasal elementler	1,282,449	1,409,986	140.6	-27.3	136,821,673	529,399,530	30,675,402	696,896,605
58	3432	Doğal gaz - gaz halinde	0	23,798,534	-1730.7	-28.9	173,668,395		479,340,450	653,008,845
59	7219	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus diğer makina ve cihazlar	46,104	929,771	-749.8	-43.4	726,162,274	24,697,246	24,358,107	775,217,627
60	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	254,299	1,268,649	-304.2	-44.4	1,026,849,688	255,363,036	128,575,167	1,410,787,891
61	0612	Tat ve renk verici maddeler katılmış şeker ve kimyaca saf sakkaroz	0	66,030,645	-1488.4	-47.3	33,119,841	4,408,439	33,922,541	71,450,821

Rekabet gücü düşük olan ürünler ve bu ürünler için Azerbaycan'ın dönemler itibariyle ithalatı ise aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 26: Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
62	5812	Sert borular ve hortumlar (plastikten)	1,918,606	4,960,081	-336.9	-51.9
63	5334	Boya ve vernikler ile pigmentler	5,448,452	8,132,074	-418.1	-54.4
64	6519	Başka yerde belirtilmeyen diğer tekstil iplikleri	206,663	13,179,316	-684.4	-59.5
65	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	41,214,193	54,506,524	-609.0	-64.1
66	0813	Bitkisel sıvı yağ üretiminden arta kalan küsbe ve diğer katı artıklar	4,658,585	9,828,716	-709.2	-66.1
67	6421	Kağıt-karton vb esaslı kutu, kılıf, torba vb eşya	5,137,272	8,947,066	-671.6	-78.8
68	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	73,269,486	163,189,145	-179.4	-80.5
69	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	33,947,533	86,413,496	63.9	-82.3
70	7148	Turbopropeller, diğer gaz türbinleri	4,908,856	22,250,387	174.0	-83.4
71	0984	Soslar ve müstahzarlar	554,388	2,363,591	73.1	-85.1
72	8741	Arazi, hidrografi, oşinografi, hidroloji, vs. alet ve cihazları ve aksam parçaları	9,670,624	21,703,156	67.6	-95.4
73	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	6,415,598	24,840,180	-40.9	-101.4
74	6912	Alumyumdan inşaat ve inşaat aksamı	1,120,805	4,751,796	-924.5	-105.1
75	8731	Gaz-sıvı-elektrik sayaçları;bunları ayarlayan sayaçlar	3,331,824	25,967,810	36.0	-118.7
76	7427	Pompalar;sıvı elevatörleri	16,357,779	17,247,247	-94.1	-125.5
77	6613	Tabii taşlardan kaldırım, döşeme ve inşaat elverişli işlenmiş taşlar	682,945	6,797,697	-907.8	-134.2
78	1110	Alkolsüz içecekler	1,568,644	6,724,476	-293.3	-144.2
79	7937	Römorkörler-itici gemiler	12,944,105	2,697,822	-182.5	-147.4
80	1222	Tütün içeren sigaralar	10,535,844	131,458,690	168.5	-155.3
81	0739	Diğer çikolata, kakao ihtiva eden gıda müstahzarları	6,615,479	18,289,821	-1082.2	-155.6
82	6842	İşlenmiş alüminyum	4,406,421	13,752,447	-35.1	-159.2
83	7781	Pilleri, bataryaları ve akümülatörler	4,483,701	6,150,209	-912.2	-161.7
84	7239	Inşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	103,666,162	271,545,649	-16.6	-169.7
85	8743	Sıvı-gaz akışı, seviyesi, basıncı vb ölçen alet ve cihazlar	8,234,704	9,613,808	-396.8	-170.6
86	7478	Diğer muslukçu eşyası	28,160,015	49,936,613	-62.8	-179.2
87	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	20,632,076	43,371,026	-884.1	-183.6
88	5751	Propilen yahut diğer olefin polimerleri (ilk şekilde)	5,148,921	16,815,634	-360.6	-190.8
89	7429	Pompalar ve sıvı elevatörlerin aksam ve parçaları	4,589,400	14,842,886	-65.8	-195.9
90	6956	El aletlerinin veya makinalı aletlerin değişen aletleri ve kesici ağızları.	4,166,325	14,771,489	39.1	-211.8
91	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	13,264,856	42,402,531	-60.5	-227.1
92	7233	Kendinden hareketli iş makinaları	2,536,072	23,494,936	-659.2	-237.4
93	8921	Kitap, broşür, risale vb.matbuat ile çocuklar için resimli albüm ve kitaplar	2,005,513	10,724,241	-667.2	-237.7
94	6931	Örme halatlar, dikenli teller, burulmuş çelik tel-şeritler	5,006,044	15,329,796	-1064.5	-239.4
95	6996	Başka yerde belirtilmeyen demir/çelikten diğer eşya	8,601,137	30,368,418	-1105.3	-239.6
96	6794	Demir-çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	9,579,923	38,521,158	-482.7	-247.1
97	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	10,603,353	104,309,634	-8.5	-265.6
98	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	14,283,648	130,245,511	-55.3	-278.4
99	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	19,110,476	55,683,103	-80.3	-295.3
100	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	14,478,693	55,874,655	-359.1	-296.6
101	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makinalar ile bunların parçaları	5,968,913	31,032,658	-794.4	-317.2
102	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	17,043,072	30,239,666	-818.9	-319.1
103	6793	Demir/çelikten diğer ince ve kalın borular	115,836,244	60,999,400	-1043.8	-329.7
104	0483	Makarna	3,654,780	2,550,446	-1315.6	-331.8
105	8922	Gazete ve periyodik yayınlar	1,067,211	2,656,811	-1065.2	-339.3
106	7271	Hububat-baklagilin öğütülmesi, işlenmesi için makina-cihazlar vb. aksam/parçalar	2,304,939	4,357,743	-1038.6	-421.4
107	7331	Metalleri dövme suretiyle işlemeye mahsus takım tezgahları	807,164	5,796,015	-890.8	-429.4
108	0989	Başka yerlerde yer almayan gıda müstahzarları, hayvansal ürünler	3,433,720	13,904,182	-1053.9	-432.4
109	6921	Depolar, sarnıçlar, küvler:hacim>300lt	3,286,460	5,346,512	-422.1	-437.8
110	8452	Keçe, dokunmamış, sıvanmış mensucattan hazır giyim eşyası	4,869,859	4,226,447	-1107.1	-438.6
111	0251	Kuş/kümes hayvanlarının yumurtaları-kabuklu/taze/pişirilmiş	2,080,877	5,269,245	-610.3	-440.8
112	6633	Taş, alçı ve minerallerden eşya.	2,179,796	10,116,642	-1271.9	-450.6
113	8939	Plastikten diğer eşyalar	2,706,193	6,321,782	-989.1	-457.9
114	7929	Hava-uzay araçlarının aksam-parçaları	4,089,981	16,927,097	82.8	-461.0
115	0484	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamülleri	4,162,663	9,717,735	-1121.9	-461.9
116	7812	Binek otomobilleri	58,024,792	258,600,912	-317.8	-472.0
117	6974	Metalden sünger, silgi, eldiven, temizleme-parlatma eşyası	5,344,928	6,663,065	-1064.2	-485.2
118	7711	Transformatörler	7,979,538	28,811,942	-185.4	-486.2
119	5541	Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	2,327,970	4,187,656	-997.9	-490.9
120	6299	Sertleştirilmiş kauçuk (ebonit gibi) vb. eşya	1,711,434	15,165,707	-925.4	-508.3
121	8742	Teknik resim, çizim, ölçü, hesap, muayene cihaz ve makina ve aksam/parça	3,426,900	7,276,343	-322.0	-514.0
122	7419	Isı değişikliği yöntemi ile iş yapan cihazların aksam, parçası	3,390,542	5,673,574	-778.2	-514.1
123	7417	Gazojen, ısı değiştirici hava/gaz sıvılaştırma makinaları ve aksam/parçaları	8,020,570	20,312,209	-722.5	-516.3
124	7415	Klima cihazları-ventilatörlü, ısı, nem değiştirme tertibatı	5,591,244	12,669,344	-450.2	-532.4
125	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	12,444,301	17,848,354	-865.4	-569.2

Tablo 26 (Devam): Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
126	5542	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	8,993,881	24,837,511	-437.1	-586.8
127	6618	Asfalttan, ziftten vs. maddelerden, amyanlı, selülozlu çimentodan vb. eşya	5,371,859	19,397,052	-1063.4	-594.0
128	6795	Demir veya çelikten boru bağlantı parçaları	14,856,521	33,937,690	-103.7	-599.6
129	8110	Prefabrik yapılar	34,518,131	55,150,467	-79.5	-633.0
130	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	23,502,152	69,361,438	-953.9	-655.1
131	0733	Gıda müstahz.-kakao/çikolata içeren doldurulmuş, dilim veya çubuk halde	801,742	2,483,889	-1166.5	-657.7
132	2671	Suni devamsız lifler , suni filement demetleri	2,395,220	1,965,136	-1281.1	-662.4
133	8745	Yoğunluk, sıcaklık, rutubet, basınç, vb ölçen aletler ile bunların parçaları	975,242	2,507,212	-867.6	-676.0
134	7144	Turbojetler	552,024	6,964,178	-1141.5	-686.5
135	2690	Kullanılmış giyim eşyası ve parçaları	1,504,451	2,205,386	-28.4	-698.9
136	7424	Diğer doğrusal deplasmanlı pompalar (pozitif hareketli)	1,986,161	4,669,972	-1029.7	-711.4
137	5922	Kazeinat, kazein, jelatin, peptonlar, dekstrinler ve tadil edilmiş nişastalar	1,415,111	2,232,653	-994.6	-722.2
138	0482	Malt	1,437,165	3,937,711	-1230.2	-746.7
139	7189	Diğer motor-makinalara ait aksam-parçalar	1,453,075	6,196,760	-3.6	-759.9
140	7523	Diğer numerik bilgi işlem birimleri	1,948,325	10,199,432	-688.5	-767.4
141	7452	Şişeleri veya diğer kapları temizlem, kurutma, doldurma, vs. mahsus makinalar	2,357,104	12,003,503	-1002.9	-772.8
142	6954	Başka yerlerde yer almayan el aletleri	4,931,972	7,463,994	-1037.5	-795.9
143	7599	(7511,7512,7519) ve(752)"deki makinalara ait aksam/parça/aksesuarlar	2,379,922	6,586,592	-997.3	-796.3
144	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	5,022,066	4,942,108	-1114.8	-798.1
145	6342	Ağaçtan ve odunsu maddelerden yonga pano, levha	7,142,436	11,950,604	-1183.7	-804.0
146	7244	Dokuma maddelerinden lif imal eden, elyaf hazırlayan ve işleyen makinalar	1,403,724	5,638,814	-1037.0	-805.0
147	6942	Demir-çelikten civata, somun, tavan halkası, vida, perçin, pim vb.	2,788,648	6,595,178	-1017.2	-807.1
148	0422	Pirinç-kavuzu çıkarılmış	182,603	2,814,675	-1049.5	-832.8
149	7281	Taş, seramik, ağaç, mantar vb işleyen makinalar ve bunların aksam-parçalar	1,337,005	9,074,112	-943.4	-836.7
150	7224	Motokültörler ve diğer tarım traktörleri	1,365,680	13,180,642	-909.5	-846.9
151	8744	Fiziksel, kimyasal tahlillere mahsus cihazlar, mikrotomlar	3,172,396	8,640,854	-722.6	-857.1
152	8928	Diğer basılmış yayınlar	8,852,134	27,104,197	-204.8	-866.4
153	7449	Palangalar ve ağır yük kaldırmaya, forkliftler ve aksam-parçaları	2,631,398	10,616,920	-403.2	-869.5
154	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,028,848	17,734,815	-739.9	-889.4
155	7138	Diğer amaçlı motorlar	870,706	2,140,719	-546.6	-889.9
156	7351	Alet ve parça tutucuları, makinalara ait taksim edici tertibat vs.	33,084	11,669,406	-1010.4	-892.6
157	7231	Buldozer-angledozerler ve greyderler	2,084,368	30,914,687	-1010.0	-895.1
158	7431	Hava ve vakum pompaları	16,200,253	25,466,988	-99.7	-944.6
159	5829	Plastikten diğer levhalar, yaprak, pelikül, varak ve lamalar	825,730	2,091,342	-877.7	-947.5
160	5629	Azot, fosfor, potasyum vb iki üçünün karışımı gübreler	216,725	2,043,420	-1073.7	-954.3
161	7162	Doğrusal akım (DC) motor ve jeneratörleri	459,661	2,831,595	-560.6	-973.0
162	7451	El ile kullanılan pnömatik/motorlu aletler	366,999	3,740,027	-1161.9	-978.4
163	7782	Kızma esaslı-deşarj esaslı elektrik ampulleri;ark lambaları	3,015,897	3,685,785	-1102.1	-996.0
164	6577	Dokumaya elverişli maddelerden vaska, teknik işler için mensucattan eşya	1,738,954	4,056,051	-347.8	-1005.9
165	8213	Yazıhanelerde kullanılan türde metal mobilyalar	1,107,125	2,562,682	-935.2	-1007.1
166	8854	Kol saatleri, cep saatleri vb. (kronometreler dahil) 8853 hariç	449,730	2,192,526	-1139.0	-1010.8
167	8932	Plastikten banyo, tuvalet ve inşaat malzemeleri	4,408,110	4,371,550	-661.1	-1016.5
168	5122	Dioller, diğer polihidrik alkoller, asiklik alkoller(sülfo/nitro/nitrozo)ve gliserin	584,940	4,841,133	27.9	-1020.1
169	6661	Porcelenden ve seramikten ev eşyası, tuvalet eşyası	3,817,242	3,581,874	-1120.7	-1035.4
170	8218	Diğer mobilyalara ait aksam-parçalar	3,046,339	5,040,746	-952.1	-1036.9
171	7527	Bellek birimleri	923,873	3,257,266	-1181.3	-1041.3
172	5531	Parfümler ve tuvalet suları	1,557,805	4,278,419	-1124.4	-1048.2
173	7163	Alternatif akım motorları ve jeneratörler	5,000,410	5,026,740	-143.1	-1056.3
174	6652	Masa, mutfak, tuvalet, ev tezyinatı vb için cam eşya	1,654,832	3,338,538	-984.5	-1057.3
175	5532	Güzellik, makyaj, cilt bakımı müstahzarları	1,836,290	3,970,070	-1020.1	-1063.7
176	0423	Beyazlatılmış, yarı beyazlatılmış ve kırıllmış pirinç	2,375,423	5,020,643	-1089.9	-1065.8
177	2783	Tuz, saf sodyum klorür, deniz suyu	2,791,689	4,103,670	-1045.6	-1066.2
178	7413	Sanayi-laboratuvarlara mahsus fırınlar ile bunların aksam ve parçalar	2,639,519	4,266,082	-997.6	-1069.3
179	0223	Yoğurt, dondurma, kestirilmiş süt ve krema mamülleri	2,120,273	4,061,418	-1263.5	-1071.5
180	0412	Diğer buğday ve mahlut	103,022,639	227,512,336	-1649.7	-1077.8
181	7638	Manyetik banta ses kaydeden ve tekrar veren cihazlar	2,080,866	4,736,660	-692.0	-1081.9
182	6214	Vülkanize edilmiş kauçuktan boru ve hortumlar	2,403,431	6,869,148	-747.5	-1082.9
183	6415	Diğer kağıt ve kartonlar, bitkisel parşömen, yağ geçirmez kağıtlar çizim kağıtları vs.	2,291,804	6,734,901	-399.0	-1083.9
184	8211	Oturmaya mahsus mobilyalar vb. aksam-parçaları	2,307,115	5,691,523	-1028.8	-1087.7
185	8514	Yüzü deri, tabii, suni, sentetik deriden ve deri şeritlerden ayakkabılar	1,647,784	5,406,406	-977.8	-1092.4
186	7414	Isı pompaları, vitrin, tezgah vb tipi soğutucu/dondurucular ile aksam/parçaları	1,437,169	6,484,757	-342.3	-1092.9
187	7921	Helikopterler	250,000	20,737,771	193.9	-1099.3
188	7764	Elektronik devreler	1,477,866	7,017,768	-961.7	-1105.7
189	7479	Musluklar, valfler vb.cihazların aksam-parçaları	943,527	6,190,005	-553.4	-1109.6
190	5972	Ateşlemeyi önleyici müstahzarlar, peptizan katkılar vb	1,276,146	7,267,524	-31.4	-1111.7

Tablo 26 (Devam): Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
289	8458	Diğer giyim eşyası (örülmemiş)	2,784,869	5,152,904	-1037.3	-1386.1
290	7787	Kendine özgü fonksiyonlu elektrikli cihazlar ve aksam-parçaları	1,866,215	6,490,644	-696.7	-1392.5
291	7751	Çamaşır ve kurutma makinaları:kapasitesi<=10 kg	1,880,282	5,835,048	-1067.1	-1398.8
292	7441	Kısa mesafe eşya taşıyan taşıtlar ile bunların aksam-parçaları	1,080,651	6,945,977	-970.3	-1402.8
293	0449	Mısır-diğer	894,252	7,232,352	-1185.4	-1403.9
294	6343	Sadece ağaç yapraklarından kontaplaklar-kalınlığı =< 6mm	2,360,393	6,154,365	-1259.6	-1407.7
295	8746	Otomatik ayar ve kontrol alet ve cihazlar ile bunların aksam, parça ve aksesuarı	3,067,857	6,866,758	-1045.3	-1410.1
296	7919	Demiryolu, tramvay hatlarına ait tertibat ve taşıtların, aksam-parçaları	5,108,597	7,211,665	-1349.0	-1412.7
297	6715	Ferro alyajlar(Ferro manganez hariç)	2,346,872	7,231,678	-1238.9	-1416.0
298	7456	Sıvı-toz halindeki maddeleri püskürtme ve dağıtma cihazları/aksam, parçalar	2,565,384	8,749,516	-1034.5	-1426.6
299	7439	Sıvıların filtre edilmesine/artmasına mahsus makina ve cihazlar	914,818	8,200,063	-888.8	-1428.5
300	7245	Dokuma, örgü tezgahları ve diğer makina ve cihazları	132,368	11,655,914	-362.0	-1429.5
301	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşılar	2,556,659	9,082,955	-667.3	-1430.9
302	7128	Buhar türbinlerinin aksam-parçaları	575,126	9,507,965	-1109.4	-1433.4
303	6252	Otobüs-kamyon dış lastiği-yeni	6,967,992	8,405,206	-1386.8	-1434.1
304	6623	Silisi fosil unlarından vb. silisi topraklardan eşya ve ateşe dayanıklı eşya	2,035,245	8,095,505	-989.1	-1435.0
305	4222	Palm yağı ve fraksiyonları	764,313	13,374,261	-1160.5	-1436.3
306	7742	Radasyonlu cihazlar, x ışını jeneratörler, tedavi koltukları	1,765,996	8,764,288	-962.3	-1441.8
307	5533	Saç müstahzarları	2,594,618	9,427,322	-1285.5	-1443.9
308	7426	Diğer santrifüjlü diğer pompalar	3,791,612	10,008,599	-1075.0	-1446.6
309	7641	Telli telefon/telli telgrafa mahsus elektrikli cihazlar	11,521,225	12,662,158	-1182.4	-1450.2
310	0230	Tereyağı, süt esaslı katı-sıvı yağlar	11,573,163	9,413,344	-1440.2	-1450.3
311	7862	Yük taşımaya ve tarımda kullanılan tanker, römork, yarı römorklar	990,668	10,929,221	-604.5	-1453.7
312	7712	Statik konvertörler, ampüller için balastlar, transformatör, bobin, selflerin aksam-parçaları	3,891,537	12,460,230	-1089.9	-1454.7
313	0123	Tavuk et ve sakatat	13,011,952	10,425,172	-1451.8	-1456.1
314	5731	Poliivinil klorür (ilk şekillerde)-pvc	2,815,909	10,251,313	-1019.6	-1459.1
315	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	2,709,203	12,331,316	-1035.4	-1460.3
316	5232	Klorürler, oksiklorürlerve hidroksiklorürler	1,171,010	11,960,615	-656.8	-1463.4
317	4211	Soya yağı ve fraksiyonları	8,662,345	12,437,909	-1065.0	-1465.4
318	7832	Yarı römorklar için çekiciler	809,435	14,507,735	-954.6	-1469.4
319	7448	Asansörler, kaldırma yüklem benzeri işler için makina ve cihazlar	3,172,106	12,045,088	-1295.2	-1470.8
320	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	6,577,479	12,142,685	-1107.7	-1475.3
321	7724	Gerilimi 1000voltu geçen elektrik devresi tehzizatı	1,477,135	15,647,004	-1083.1	-1485.5
322	6651	Damacana, şişe vb cam kaplar, vakumlu izole edici kapların camdan iç gövdeleri	4,185,470	15,213,092	-1121.6	-1495.0
323	6624	Diğer seramik mamülleri(Sofra ve mutfak eşyası hariç)	7,305,771	16,837,753	-1207.3	-1505.7
324	7272	Yiyecek-içecek sanayii makina-cihazlar ile bunların aksam-parçaları	18,316,986	18,897,822	-1187.8	-1515.4
325	7438	Hava-gaz pompası, kompresörü, vantilatör vb aksamı, parçaları	20,025,796	24,448,037	-856.8	-1521.6
326	7916	Kendinden hareketli vagonlar;bagaj, yolcu furgonları	6,094,789	10,508,509	-1408.0	-1526.2
327	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	2,520,000	20,883,323	-1247.8	-1528.2
328	7169	Elektrik motor, jeneratör, elektrojen grupları aksam, parçaları	4,720,077	30,804,870	-655.9	-1531.0
329	8722	Tabaklarla ilgili alet-cihazlar	6,748,746	24,660,810	-1162.9	-1535.5
330	5743	Poliesterler ve esterler(ilk şekillerde)	3,785,771	30,192,522	-1053.5	-1544.3
331	6730	Demir veya alaşimsız çelikten kaplanmamış yassı hadde mamulleri	3,332,378	31,345,310	-1337.0	-1556.2
332	7923	Uçaklar-diğer hava taşıtları:2000<boş ağırlığı<=15000 kg	2,125,698	30,620,164	-1426.7	-1566.6
333	2482	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş iğne yapraklı ağaç kalın>6mm	13,256,066	31,232,613	-857.9	-1568.8
334	0611	Ham şeker-şeker kamışından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	3,299,149	64,837,611	-1301.4	-1581.4
335	6760	Demir veya çelikten (alaşımli, alaşimsız) filmaşın, çubuk ve profiller	11,441,800	37,631,396	-1422.0	-1584.2
336	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	18,577,227	70,919,499	-1212.9	-1651.6
337	2851	Aluminyum cevherleri ve konsantreleri	23,873,613	71,801,718	-1485.5	-1653.0
338	7131	Hava taşıtlarının motorları ve aksam parçaları	124,738	102,802,067	888.3	-1658.8

Rekabet gücü açısından değerlendirilen 338 üründen 277'sinin rekabet gücü düşük olarak belirlenmesine karşın, yeterince temsil edici olduğu düşünüldüğünden burada ilk 129 ürünle, son sıralarda yer alan 50 ürüne (toplam 179 ürün) yer verilmiştir.

Rekabet gücüne göre yapılan değerlendirmede, en ilginç bulgulardan bir tanesi, petrol dışı ihracatta ilk sırada yer alan fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemilerinin, aynı zamanda gerçekleştirilen yüksek ithalat nedeniyle, rekabet gücü düşük olan mallar sınıflamasında yer almasıdır.

Rekabet gücü düşük olan mallarda, kısa vadede bu malların üretiminde dış piyasalarda rekabetçi olunamayacağı ve herhangi bir dışsal müdahale olmaksızın (bu malların üretim girdilerinde uygulanabilecek direkt sübvansiyonlar, vergi bağışıklıkları,

ihracatta uygulanacak farklı kambiyo rejimi, ithalatı zorlaştırıcı çeşitli miktar/fiyat ve tarife kısıtlamaları gibi) bu dengenin de değişmesinin kolay olmadığı dikkate alınmalıdır. Ancak, buradan hareketle bu malların ağırlıklı olarak iç piyasada tüketildiği (üretimde/yatırımda kullanıldığı) da unutulmamalıdır. Bu nedenle, bu malların üretiminin arttırılması iç piyasanın talebinin yerli üretimle karşılanması ve ithal ikamesi sağlanması anlamına da gelecektir. Azerbaycan'ın üretim yapısına uygun sektörlerde (petrol dışı sektörler dikkate alındığında bilhassa tarım, tarımsal sanayi ve hafifi imalat) dünya piyasalarındaki üreticilerle rekabet edebilecek teknoloji/kalite ve fiyat standartlarına uyumlu tesislerin hayata geçmesi ile kısa ve orta vadede iç piyasanın ihtiyacının karşılanması için mevcut bir pazara satış yapma imkanı doğacak, daha uzun vadede ise ülkenin dış ticaret dengesine olumlu katkıda bulunacak şekilde bu ürünlerin dış ticarete konu mallar olarak satılabilmesi de mümkün olacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, rekabet gücü düşük olan sektörler incelendiğinde, bitkisel sıvı üretiminden arta kalan küspe ve yağlar, kağıt-karton vb esaslı kutu, kılıf, torba ve eşya, hububat ve baklagilin öğütülmesi ve işlenmesi için gerekli makine teçhizat, ekmek, pasta, kek, bisküvi mamulleri, tereyağı, süt esaslı katı ve sıvı yağlar, tavuk et ve sakatatı, tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makineler, ham şeker, ağaçtan ve odunsu maddelerden yonga levha gibi ürünlerde önemli ölçüde ithalat gerçekleştirdiği, bu alanlarda yapılacak yeni teknoloji yatırımlar için önemli bir iç pazar potansiyeli bulunduğu belirtilebilir.

5.3.2. İhracat Bazlı Değerlendirme

2008 yılında petrol ürünleri dışarıda tutulduğunda Azerbaycan'ın yaklaşık 1,5 milyar USD ihracatı bulunmaktadır. İhracatın %38,22'si Rusya'ya, %18,27'si Kazakistan'a, %9,35'i Gürcistan'a, %8,19'u ise Türkiye'ye yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda 2008 yılı ihracatının ülkeler itibariyle dağılımı verilmektedir.

Tablo 27: 2008 Yılı Azerbaycan İhracatı (Petrol hariç)

Ülkeler	USD	%
Rusya	578,392,783	38.22
Kazakistan	276,502,882	18.27
Gürcistan	141,443,923	9.35
Türkiye	123,970,097	8.19
İran	108,683,357	7.18
Çin	75,631,278	5.00
Tacikistan	43,708,486	2.89
Ukrayna	29,826,901	1.97
ABD	23,202,162	1.53
Türkmenistan	21,002,159	1.39
Diğer Ülkeler	90,859,366	6.00
Toplam	1,513,223,394	100.00

Azerbaycan'ın petrol dışı ürünler dışı ihracatında en önemli paya sahip ülkeler Tablo 28'de verilmektedir. Tabloda tek bir yıl değerlerinin sapmalı olabileceği düşüncesinden hareketle dönemsel değerler kullanılmıştır. Analizde 2001-2008 dönemi dikkate alınmış ve bu dönem de kendi içinde 2001-2004 ve 2005-2008 olmak üzere iki alt döneme ayrılmıştır. Tabloda verilen değerler ilgili dönem için ürün bazında ihracatın ortalama değerleridir. Tablo 28, temsil gücünün sağlanması ve sunum kolaylığı açısından 2005-2008 dönemi ortalama ihracatı 1 milyon USD'den büyük olan ürünlerle sınırlandırılmıştır.

Tablo 28: Azerbaycan'ın Ürün Bazında İhracatı (USD)

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	2001-2004	2005-2008
1	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	34,176,876	99,782,233
2	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	27,153,822	92,926,718
3	6841	İşlenmemiş aluminyum	19,201,133	83,579,368
4	0612	Tat ve renk verici maddeler katılmış şeker ve kimyaca saf sakkaroz	0	66,030,645
5	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	23,236,283	54,619,252
6	0577	Çeşitli cevizler ve diğer kabuklu meyvalar (taze/kurutulmuş)	13,844,796	52,474,422
7	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	8,104,330	44,604,867
8	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	246,096	41,819,717
9	4312	Hayvansal, bitkisel yağlar ve fraksiyonları (interesterfiye edilmiş)	7,687,108	37,133,175
10	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	1,049,318	35,728,073
11	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	20,140,722	31,254,043
12	6768	Profiller	5,847,071	28,912,750
13	0574	Elma (taze)	5,456,369	28,383,316
14	3432	Doğal gaz - gaz halinde	0	23,798,534
15	5759	Vinil asetat, silikon, petrol ve kumaron reçineleri ve tabi polimerler (ilk şekillerde)	6,640,451	23,355,709
16	3510	Elektrik enerjisi	9,827,617	19,188,576
17	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	1,628,355	17,788,832
18	0541	Patates-taze/soğutulmuş	1,826,973	17,432,978
19	0741	Çay	7,688,503	17,283,426
20	0599	Ananas, domates, üzüm ve diğer meyve ve sebze suları	4,866,446	17,244,152
21	0910	Margarin	3,776,645	16,837,856
22	0544	Domates(taze/soğutulmuş)	2,116,674	16,757,283
23	5121	Monohidrik ve etil alkoller	6,797,331	14,837,317
24	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	2,860,079	14,705,015
25	4216	Mısır yağları, fraksiyonları	2,073,794	10,990,895
26	7239	İnşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	11,788,315	10,487,977
27	3354	Petro koku-bitümeni-y yağlarından elde edilen yağların diğer kısımları	3,578,930	10,478,052
28	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	6,562,685	9,977,828
29	6581	Parça halinde keçe, dantel, dokuma maddelerinden şapka, başlık	3,772,969	9,812,762
30	1222	Tütün içeren sigaralar	8,338,163	9,791,256
31	3425	Sıvılaştırılmış bütan gazı	1,078,578	9,173,348
32	5741	Poliasetaller (ilk şekillerde)	1,975,963	7,846,782
33	6821	Aritılmamış/arıtılmış bakır; bakır alaşımları	228,713	7,153,131
34	4229	Giğer bitkisel sabit katı-sıvı yağlar ve fraksiyonları	2,122,025	7,132,836
35	5111	Asiklik hidrokarbonlar	2,794,188	7,090,737
36	6727	Demir/alaşımsız çelikler:karbon=>%25	9,109,026	6,944,062
37	0812	Kepekler-kalın, ince-diğer kalıntılar	207,432	6,902,496
38	6513	Pamuk ipliği(dikiş ipliği hariç)	1,394,429	6,562,401
39	0545	Sebzeler(taze/soğutulmuş)	1,376,003	6,188,352
40	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	329,461	6,035,749
41	5161	Eterler, alkol peroksitler, eter peroksitler, keten peroksitler vs.	2,047,323	5,543,955
42	6531	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	421,440	4,970,069
43	0461	Buğday ve mahlut unu	629,321	4,912,145
44	0571	Portakal, mandalin-taze/kurutulmuş	527,274	4,751,286
45	0371	Balık müstahzarları ve konserveleri, hayvar vb müstahzarları	2,253,244	4,324,063
46	6114	Siğirilerin ve atların diğer deri ve köseleleri	7,652	3,557,627
47	1211	Tütün(sap koparılmış, damarı çıkarılmış)	6,566,225	3,372,286
48	8741	Arazi, hidrografi, oşinografi, hidroloji, vs. alet ve cihazları ve aksam parçaları	3,873,758	3,225,157
49	7937	Römorkörler-itici gemiler	663,322	3,207,509
50	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makineleri	760,056	3,008,409

Tablo 28 (Devam): Azerbaycan'ın Ürün Bazında İhracatı (USD)

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	2001-2004	2005-2008
51	5335	Başka yerde belirtilmeyen pigment, boya sikatif, macun vs.	347,081	2,710,147
52	0589	Başka yerde yer almayan meyvalar ve diğer bitki parçaları konserveleri	439,672	2,576,247
53	0176	Ciğer hariç et ve sakatat	121,317	2,428,295
54	4212	Pamuk tohumu yağları ve fraksiyonları	1,401,326	2,303,792
55	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	1,273,242	2,089,300
56	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	210,939	1,928,296
57	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	592,646	1,881,174
58	7148	Turbopropeller, diğer gaz türbinleri	2,782,767	1,828,948
59	7478	Diğer muslukçu eşyası	979,907	1,826,537
60	8731	Gaz-sıvı-elektrik sayaçları;bunları ayarlayan sayaçlar	699,884	1,804,604
61	8931	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	527,819	1,795,249
62	2782	Diğer killer, mağnezit, manyezit vs.	341,695	1,632,621
63	7711	Transformatörler	185,847	1,589,108
64	7918	Vagonlar	601,724	1,569,463
65	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	84,250	1,468,364
66	5226	Diğer kimyasal elementler	1,282,449	1,409,986
67	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	1,552,688	1,396,874
68	7442	Palanga, vinçler(kara nakil vasıtası kaldıran hariç), bucurgat ve ırgatlar	56,825	1,351,397
69	0567	Sebze, meyva, bitki ve yemiş konserveleri	873,025	1,341,997
70	7427	Pompalar;sıvı elevatörleri	762,975	1,296,660
71	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	1,811,214	1,295,242
72	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon<%0.25	761,386	1,285,579
73	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	254,299	1,268,649
74	7929	Hava-uzay araçlarının aksam-parçaları	1,450,922	1,256,847
75	6633	Taş, alçı ve minerallerden eşya.	0	1,117,251
76	1223	Diğer mamül tütün ve tütün yerine geçen maddeler	1,326,179	1,074,772
77	5334	Boya ve vernikler ile pigmentler	213,526	1,063,725

Azerbaycan'ın petrol dışı ihracatına genel olarak bakıldığında ağırlığın petrol türevi ürünler, maden ürünleri, tarım ve hafif imalat sanayii ürünlerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir.

Yukarı Karabağ Bölgesi için önerilen yatırım konuları değerlendirildiğinde, bunların dokuz tanesinin mevcut durumda da ihracat potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

5.3.3. İthalat Bazlı Değerlendirme

Bu kısımda Azerbaycan'ın petrol dışı sanayilerde ürün çeşitliliğini ve ürün miktarını artırdığı taktirde "potansiyel pazarları hangi ülkeler olabilir?" sorusuna yanıt aranacaktır.

Yukardaki soruya yanıt bulmak için mevcut durumda ticari ilişkilerinin en fazla olduğu ülkeler üzerine yoğunlaşmıştır. Yukarıda tabloda verilerin ülkelerin 2008 ithalatlari

ürün bazında incelendiğinde sırasıyla Rusya, Kazakistan ve Türkiye'nin ithalatlarının hem miktar olarak hem de ürün çeşidi olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Gürcistan'ın Azerbaycan ihracatında %9.35'lik bir payı bulunmakta ancak bu ülkenin ithalatına bakıldığında hem miktar olarak hem de ürün çeşidi olarak, mevcut durumda önemli bir pazar olmadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak hem Azerbaycan'ın mevcut ihracat potansiyeli olduğu ülkeler, hem de bu ülkelerin pazar büyüklüğü dikkate alındığında, Rusya, Kazakistan ve Türkiye'nin ithalatının yapısı, Azerbaycan'da ihracata dönük yeni sanayilerin oluşması ve mevcut olan sanayilerin daha da gelişmesi için önemli bir gösterge olabilir.

Ülkeler itibariye ithalatın önemli tutarlara ulaştığı ve Azerbaycan için de üretim profilinin uygun olduğu/olabileceği mallar sıralanırsa;

Rusya Federasyonu için;

- *Dondurulmuş kırmızı et,*
- *Ayakkabı,*
- *Tavuk eti ve sakatları,*
- *Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze),*
- *Tarım ürünlerinin harman ve hasat edilmesine yönelik makineler,*
- *Taze üzüm şarabı ve şırası,*
- *Peynir ve lor,*
- *-Ham şeker*

Kazakistan için;

- *- Tarım ürünlerinin harman ve hasat edilmesine yönelik makineler,*
- *- Ham şeker,*
- *- Yazihane, mutfak ve yatak odalarında kullanılan mobilya,*
- *- Gıda müstahzarları, hayvan ürünleri,*
- *- Tarla, bahçe tarımı, ormancılıkta kullanılan makineler,*
- *- Ayçiçeği ve yalancı safran yağları,*
- *- Ekmek, pasta, kek, bisküvi vb,*
- *- Süt ve krema,*

Türkiye için;

- *- Pamuk,*
- *-Diğer buğday ve mahlut,*
- *- Ayçiçeği ve yalancı safran yağları,*

için ihracat yapılabileceği düşünülmektedir.

İzleyen tablolarda (Tablo 29-30-31) Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye'nin 2008 yılı ithalatının ürünler itibariye dağılımı (tanımı açıkça yapılmış ilk 50 ürün) verilmektedir.

Tablo 29: Rusya Federasyonu İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	7812	Binek otomobilleri	30,144,018,994
2	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	5,608,120,518
3	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	5,311,914,430
4	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,288,430,601
5	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	4,240,856,078
6	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	2,881,375,299
7	7832	Yarı römorklar için çekiciler	2,647,020,223
8	0112	Dondurulmuş kırmızı et	2,574,168,092
9	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	2,377,118,717
10	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	2,260,658,602
11	0122	Domuz eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş	2,204,038,138
12	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	2,112,682,008
13	7232	Küreyici, yükleyici-ekskavatörler	2,030,431,818
14	7842	(722, 781, 782 ve 783)"de ki taşıtların karasörleri	1,939,411,827
15	8514	Yüzü deri, tabii, suni, sentetik deriden ve deri şeritlerden ayakkabılar	1,814,160,736
16	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makinalar ile bunların parçaları	1,745,411,054
17	7918	Vagonlar	1,681,649,461
18	7638	Manyetik banta ses kaydeden ve tekrar veren cihazlar	1,613,147,866
19	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	1,469,373,778
20	7132	Kara taşıtları için motorlar	1,433,203,714
21	7758	Elektrikli su ısıtıcılar ile bir yerlerin ısınmasına mahsus cihazlar	1,380,653,123
22	0123	Tavuk eti, kırmızı et ve sakatat	1,340,255,822
23	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	1,334,305,657
24	7649	(76)"da ki maddelerin aksam/parçaları	1,334,251,680
25	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	1,289,856,337
26	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	1,285,237,455
27	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşılarda	1,281,974,177
28	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	1,259,745,843
29	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	1,256,437,751
30	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makinaları	1,253,362,612
31	8722	Tabahtle ilgili alet-cihazlar	1,244,988,561
32	7742	Radyasyonlu cihazlar, x ışınli jeneratörler, tedavi koltukları	1,189,413,806
33	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	1,170,893,119
34	6991	Adi metallerden kilitler, sürgüler, donanım, tetibat, kasalar kasa daireleri	1,135,025,491
35	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	1,110,665,645
36	6417	Kağıt-karton (yüzü inorganik maddelerle sıvanmış)	1,104,304,918
37	7418	Isı değışikligi yöntemi ile iş yapan cihazlar ile bunların aksam, parçası	1,067,698,305
38	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	1,063,887,284
39	7862	Yük taşımaya ve tarımda kullanılan tanker, römork, yarı römorklar	1,041,070,919
40	7526	Giriş/çıkış birimleri (aynı kabin içinde bellek birimi olsun olmasın)	1,035,273,928
41	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	1,026,849,688
42	5532	Güzellik, makyaj, cilt bakımı müstahzarları	1,020,503,485
43	8719	Sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler	1,014,876,522
44	7426	Diğer santrifüjli Diğer pompalar	1,001,631,517
45	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	995,633,817
46	7478	Diğer muslukçu eşyası	991,489,207
47	0249	Diğer peynirler ve lor	981,435,125
48	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	962,615,017
49	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	947,672,118
50	0611	Ham şeker-şeker kamışından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	940,920,011

Tablo 30: Kazakistan İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	6793	Demir/çelikten diğer ince ve kalın borular	1,358,549,420
2	7812	Binek otomobilleri	1,222,292,170
3	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	741,787,245
4	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	718,340,345
5	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	637,267,058
6	6794	Demir-çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	568,624,397
7	7918	Vagonlar	528,470,923
8	7478	Diğer muslukçu eşyası	485,365,491
9	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	481,259,618
10	3432	Doğal gaz - gaz halinde	479,340,450
11	7417	Gazojen, ısı değiştirici hava/gaz sıvılaştırma makinaları ve aksam/parçaları	445,223,994
12	7426	Diğer santrifüjlü Diğer pompalar	410,217,089
13	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	385,034,242
14	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	364,008,593
15	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makinalar ile bunların parçaları	359,226,824
16	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	349,088,825
17	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	343,882,054
18	6996	Başka yerde belirtilmeyen demir/çelikten diğer eşya	302,115,277
19	6768	Profiller	279,411,446
20	7232	Küreyici, yükleyici-ekskavatörler	276,570,837
21	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	269,957,213
22	7431	Hava ve vakum pompaları	256,398,543
23	3250	Kok ve sömük (taşkömürü, linyit ve turbdan) karni kömürü	252,301,402
24	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	248,631,713
25	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	246,610,356
26	0611	Ham şeker-şeker kamışından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	236,689,189
27	7239	İnşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	223,818,975
28	7224	Motokültörler ve diğer tarım traktörleri	207,610,622
29	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	207,349,765
30	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	207,071,658
31	0989	Başka yerlerde yer almayan gıda müstahzarları, hayvansal ürünler	203,545,469
32	7919	Demiryolu, tramvay hatlarına ait tertibat ve taşıtların, aksam-parçaları	196,615,814
33	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	193,577,956
34	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makinaları	186,439,808
35	7211	Tarla, bahçe tarımında, ormancılıkta kullanılan makina, cihazlar	184,125,922
36	7711	Transformatörler	182,089,622
37	6795	Demir veya çelikten boru bağlantı parçaları	171,780,119
38	7233	Kendinden hareketli iş makinaları	157,599,030
39	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	157,339,490
40	0484	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamülleri	156,601,301
41	7788	Başka yerde belirtilmeyen cihazlar vb. aksam, parçaları	150,453,012
42	5542	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	145,749,986
43	6770	Demir veya çelikten demiryolu ve tramvay hattı malzemesi	145,561,552
44	0222	Süt ve krema-yoğunlaştırılmış/tatlandırılmış	138,834,064
45	6624	Diğer seramik mamülleri(Sofra ve mutfak eşyası hariç)	136,726,222
46	3510	Elektrik enerjisi	134,619,801
47	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	128,575,167
48	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	127,855,217
49	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	127,385,548
50	1123	Bira (malttan yapılmış)	122,007,665

Tablo 31: Türkiye İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	2823	Demir çelik hurda ve döküntüleri	8,959,845,386
2	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,173,790,962
3	9710	Altın, parasal olmayan (altın cevheri ve konsentrası hariç)	4,991,036,979
4	7812	Binek otomobilleri	4,551,786,130
5	3212	Bitümenli ve diğer taşkömürü	3,151,842,864
6	7132	Kara taşıtları için motorlar	2,720,156,573
7	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	2,667,982,572
8	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon<%0.25	2,501,862,519
9	6821	Arıtılmamış/arıtılmış bakır; bakır alaşımları	2,429,854,303
10	3442	Sıvılaştırılmış diğer hidrokarbon gazları	2,219,407,729
11	6732	Diğer demir veya alaşimsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişliği 600mm. >=)	2,045,975,870
12	5751	Propilen yahut diğer olefin polimerleri (ilk şekilde)	2,025,207,619
13	6841	İşlenmemiş alüminyum	1,715,743,902
14	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	1,565,373,046
15	7788	Başka yerde belirtilmeyen cihazlar vb. aksam, parçaları	1,557,396,148
16	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	1,444,983,994
17	0412	Diğer buğday ve mahlut	1,397,635,667
18	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	1,307,716,065
19	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	1,208,533,341
20	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	1,168,033,477
21	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	1,000,136,414
22	5621	Azotlu mineral ve kimyasal gübreler	939,960,042
23	7725	Gerilimi 1000voltu geçmeyen elektrik devresi tehzizatı	889,047,652
24	6734	Diğer demir-yassı hadde:soğuk haddelenmiş	887,339,292
25	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	870,139,285
26	5731	Polivinil klorür (ilk şekillerde)-pvc	846,270,833
27	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	839,696,511
28	6755	Paslanmaz çelik yassı mamuller	784,199,738
29	6715	Ferro alyajlar(Ferro manganez hariç)	750,083,609
30	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	743,110,006
31	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşular	737,257,211
32	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	703,371,382
33	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	693,963,591
34	6727	Demir/alaşimsız çelikler:karbon=>%25	693,682,853
35	7431	Hava ve vakum pompaları	679,667,162
36	2222	Soya fasulyesi	647,899,927
37	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	647,095,642
38	6741	Çinko kaplama demir-çelikten levhalar	646,187,696
39	7139	Motorların aksamı, parçaları(Hava taşıtları için olanlar hariç)	638,303,279
40	5157	Heteroksilik bileşikler	638,019,701
41	6842	İşlenmiş alüminyum	623,899,799
42	7764	Elektronik devreler	612,612,743
43	8722	Tabahtle ilgili alet-cihazlar	605,838,284
44	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	579,347,513
45	6417	Kağıt-karton (yüzü inorganik maddelerle sıvanmış)	573,649,528
46	5822	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	562,015,048
47	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	551,870,265
48	2321	Sentetik kauçuk, taklit kauçuk, stiren-butadien kauçuğu vb	541,736,424
49	6516	Sentetik filament iplikler	537,942,437
50	5743	Polietaller ve esterler(ilk şekillerde)	530,290,915

5.4. Input-Output Tablosundan Hareketle Azerbaycan Yurtiçi Üretimini Yapısı

Bu bölümde Azerbaycan'ın 2006 yılı input/output tablosundan yol çıkarak üretimin yapısı analiz edilmeye çalışılacaktır.

5.4.1. Sektör Üretim Payları ve Doğrudan Geri Bağlantıları

Aşağıda tabloda sektörlerin toplam üretimden aldığı pay ve doğrudan bağlantı katsayıları verilmektedir. Bir sektör için doğrudan bağlantı katsayısı sektörün bir birimlik üretim için kendi sektörü ve diğer sektörlerden kaç birimlik girdi kullandığını ifade etmektedir.

Tablo 32: Sektör Payları ve Doğrudan Bağlantı Katsayıları (2006 Yılı)

Sıra	Sektörler	Sektörün Toplam Üretimdeki Payı (%)	Doğrudan Geri Bağlantı Katsayıları
1	Tarım ve ormancılık	7.05	0.376
2	Balık ve diğer balık ürünleri	0.37	0.371
3	Petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler	36.34	0.094
4	Madencilik sanayi ürünleri	0.10	0.702
5	Gıda ürünleri (Tütün ürünleri dahil)	5.77	0.856
6	Dokuma sanayi, deri ürünleri ve ayakkabı	0.27	0.778
7	Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri	0.15	0.708
8	Petrol ayırma ürünleri	6.32	0.674
9	Kimya sanayi ürünleri	0.82	0.739
10	Metal dışı mineraller	0.57	0.654
11	Metaller sanayi ürünleri	1.51	0.761
12	Makine ve teçhizat	1.00	0.508
13	Mobilya ve benzeri sanayi	0.11	0.723
14	Elektrik enerjisi, gaz ve su	2.18	0.793
15	İnşaat	12.49	0.587
16	Ticari hizmetler	5.54	0.359
17	Otel ve lokanta hizmetleri	0.53	0.337
18	Nakliyat hizmetleri	5.72	0.473
19	Posta ve telekomünikasyon hizmetleri	2.12	0.382
20	Mali aracı kurumlar, sigorta ve emeklilik ile ilgili hizmetler	1.19	0.281
21	Gayrimenkul ile ilgili hizmetler	2.01	0.435
22	Eğitim hizmetleri	1.92	0.223
23	Sağlık ve sosyal hizmetler	1.35	0.317
24	Kamu idaresi ve savunma, zorunlu sosyal sigorta ile ilgili hizmetler	2.86	0.395
25	Kamu hizmetleri	1.71	0.387

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, Input/Output tablosundan hareketle kendi hesaplamalarımız.

Toplam üretimdeki payı açısından petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler yüzde 36.34'le ilk sıradadır. İnşaat sektörü yüzde 12.49, tarım ve ormancılık yüzde 7.05, petrol ayırma ürünleri yüzde 6.02, gıda ürünleri yüzde 5.77, nakliyat hizmetleri yüzde 5.72, ticaret hizmetleri ise yüzde 5.54'lük pay almaktadır.

Doğrudan geri bağlantısı yüksek olan sektörler ise sırasıyla; gıda ürünleri (0.856), elektrik-gaz-su (0.793), deri ürünleri ve ayakkabı (0.778), metalurji sanayi (0.761), kimya sanayi ürünleri (0.739), mobilya ve benzeri ürünler (0.723), Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri (0.708), madencili sanayi ürünleri (0.702), petrol ayırma ürünleri (0.674) ve metal dışı mineraller (0.654) sektörleridir.

5.4.2. Sektörlerin Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları

Doğrudan bağlantı katsayıları, belli miktar üretim için, bir sektörün kendi ve diğer sektörlerden dolaysız girdi almasını göstermektedir. Toplam bağlantı katsayıları ise doğrudan girdi alışı yanında girdi aldığı sektörlerin de girdi taleplerini dikkate aldığı için bir sektörün üretiminin, diğer sektör üretimlerini uyurma etkisini ölçmede daha doğru bir sonuç vermektedir.

Toplam geri bağlantı katsayısı bir sektör üretimine nihai talep bir birim arttığında bu sektörün ve diğer sektörlerin üretim artışlarının toplamıdır. Bir ekonomide geriye doğru bağlantısı yüksek olan sektörlerin toplam geri bağlantı katsayısı diğer sektörler göre yüksek olacaktır. İleri bağlantı katsayısı ise tüm sektör ürünlerine nihai talep birer birim arttığında, her bir sektörün üretimlerini kaç birim artıracakını göstermektedir. Özetle geri bağlantı etkisi bir sektörün girdi temini (input) sonucu toplam üretim artışını, ileri bağlantı etkisi ise girdi satışı (output) sonucu sağlanan üretim artışını ifade etmektedir.

Aşağıda tabloda Azerbaycan ekonomisindeki sektörlerin toplam geri ve ileri bağlantı katsayılarını göstermektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar hem geri bağlantısı yüksek hem de ileri bağlantısı yüksek olan sektörleri “kilit” ya da “öncü” sektör olarak adlandırmaktadır.

Tablo 33: Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları (2006 Yılı)

Sıra	Sektörler	Toplam Geri Bağlantı Katsayıları	Toplam İleri Bağlantı Katsayıları
1	Tarım ve ormancılık	1.709	2.247
2	Balık ve diğer balık ürünleri	1.717	1.235
3	Petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler	1.191	3.436
4	Madencilik sanayi ürünleri	2.698	2.054
5	Gıda ürünleri (Tütün ürünleri dahil)	3.122	1.875
6	Dokuma sanayi, deri ürünleri ve ayakkabı	2.806	1.511
7	Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri	2.804	2.373
8	Petrol ayırma ürünleri	1.900	1.551
9	Kimya sanayi ürünleri	3.041	3.190
10	Metal dışı mineraller	2.421	1.912
11	Metalurji sanayi ürünleri	3.038	3.280
12	Makine ve teçhizat	2.209	3.401
13	Mobilya ve benzeri sanayi	2.898	1.333
14	Elektrik enerjisi, gaz ve su	2.203	2.345
15	İnşaat	2.306	4.836
16	Ticari hizmetler	1.728	2.025
17	Otel ve lokanta hizmetleri	1.688	1.302
18	Nakliyat hizmetleri	1.936	3.334
19	Posta ve telekomünikasyon hizmetleri	1.755	1.821
20	Mali aracı kurumlar, sigorta ve emeklilik ile ilgili hizmetler	1.530	1.241
21	Gayrimenkul ile ilgili hizmetler	1.876	2.483
22	Eğitim hizmetleri	1.507	1.049
23	Sağlık ve sosyal hizmetler	1.740	1.021
24	Kamu idaresi ve savunma, zorunlu sosyal sigorta ile ilgili hizmetler	1.895	1.342
25	Kamu hizmetleri	1.834	1.355

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, Input/Output tablosundan hareketle kendi hesaplamalarımız.

Tabloya göre toplam geri bağlantı etkisi açısından sırasıyla; gıda sanayi ürünleri (3.122), kimya sanayi ürünleri (3.041), metalurji sanayi ürünleri (3.038), mobilya ve benzerleri (2.898), deri ürünleri ve ayakkabı (2.806), ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri (2.804) ve madencilik sanayi ürünleri (2.698)'nin öne çıktığı gözlenmektedir.

Toplam ileri bağlantı etkisi açısından ise sırasıyla; İnşaat (4.836), petrol ve gaz ürünleri (3.436), makine ve avadanlık (3.401), nakliyat hizmetleri (3.334), metalurji sanayi (3.280), kimya sanayi ürünleri (3.190) sektörlerinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

6. YAPILABİLİRLİK KRİTERLERİNE GÖRE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI

Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için değişik sektörler bazında önerilen potansiyel yatırım konuları; bölgenin mevcut yapısı ve gelişme potansiyeli dikkate alınarak başta sahip olduğu doğal kaynaklarının değerlendirilmesi ve katma değerinin artırılmasını içermektedir. Ancak, yatırım konusu önerilerken, aynı zamanda sektörlerin gelişim potansiyeline bağlı olarak, ileri ve geri bağlantı durumları da dikkate alınmıştır. Dolayısıyla başta turizm olmak üzere tarım, hayvancılık ve ormancılık sektöründe kısa ve orta dönemde sağlanabilecek olumlu gelişmeler, imalât sanayinin alt sektörleri bazında, bu sektörlerin çıktılarını kullanan veya bu sektörlerle ara malı üreten sanayi dallarının ve aynı zamanda lojistik sektörünün de gelişmesini beraberinde getirecektir.

Ancak, bölge ve dolayısıyla alt rayonların ekonomisinde sağlanabilecek bu gelişmeler, belirli bir zaman periyodu içinde olacağından Yukarı Karabağ ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularında seçici davranılarak, öncelikli yatırım konularının tespitine gidilmelidir. Başka bir ifadeyle önerilen yatırım konularından herhangi birisiyle ilgili yatırım kararı verilirken, en fazla dikey ve yatay bağlantısı bulunan yatırım konularının tercih edilmesi anlamlı olacaktır. Bu yatırımların etkinliğinin artırılması yanında, gayri safi yurtiçi hâsılasının kısa zamanda önemli oranlarda büyümesini de sağlayacaktır.

Bu amaçla, yukarıda belirli kriterler bazında bilhassa seçilecek kuruluş yerinin özelliklerine göre analize tabi tutulan ve almış oldukları toplam faktör puanlarına göre görece üstünlük grubu belirlenmiş yatırım konusu önerileri, aşağıda belirlenen temel faktörler bazında tekrar incelenerek yatırımların yapılmasındaki öncelik sıralaması tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Satış ve Rekabet Olanakları

a. İç Pazara Yönelik (İthal İkamesi –İthalat Hacmi)

b. Dış Pazara Yönelik (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük –RCA ve İhracat Potansiyeli)

2. Yatırım Tutarı ve Finansman Temini

3. Fiziki ve Teknolojik Altyapı

4. Ekonomiye Katkı Düzeyi (İleri ve Geri Bağlantıları)

Tablo 34: Önerilen Yatırım Konularının Yapılabilirlik Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

	Satış ve Rekabet Olanakları			Toplam Yatırım Tutarı ve Finansman İhtiyacı	Fiziki ve Teknolojik Altyapı	Ekonomiye Katkı Düzeyi (İleri ve Geri Bağlantıları)		Yatırımın Zaman Boyutu	
	İç Pazar	Dış Pazar				İleri Bağlantı	Geri Bağlantı	Hemen Hayata Geçirilebilir	Orta ve Uzun Dönemde
		RCA	İhracat						
TARIM									
- Pamuk yetiştiriciliği	Orta	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Tıbbi bitki yetiştiriciliği	Orta	Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Arıcılık	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Sığır yetiştiriciliği ve süt hayvancılığı	Yüksek	Orta	Düşük	Orta	Orta	Orta	Düşük	✓	
TARIMSAL SANAYİ									
- Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Soğuk hava deposu	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Dondurulmuş sebze ve meyve	Orta	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Orta	Yüksek	✓	
- Konserve İmalatı	Orta	Yüksek	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	✓	
- Ham, sıvı ve katı yağların imalatı	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek		✓
- Süt işleme tesisi	Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri)	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Un imalatı	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük	Orta	Orta	Yüksek		✓

7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARINA İLİŞKİN YATIRIM PROFİLLERİ

Yukarı Karabağ İktisadi Rayonuna yönelik olarak belirlenen potansiyel yatırım konularına ilişkin yatırım profilleri “*Yukarı Karabağ İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Yatırım Profilleri*” raporunda verilmektedir.

Yatırım Profilleri hazırlanan konular için yatırımın karakteristik bilgilerini içeren bilgiler Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35: Yatırım Profili Hazırlanan Yatırım Konularının Karakteristik Bilgileri

Yatırım Konusu	Kapasite	İstihdam (Kişi)	Toplam Yatırım Tutarı (USD)
TARIM			
Arıcılık	60 kovan/dönem arıcılık, 285 Ton bal paketleme	14	600,000
TARIMSAL SANAYİ			
Dondurulmuş meyve ve sebze	8,500 ton/yıl	90	9,900,000
Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı	7,500 Adet/Yıl bb kesim, 500 Ton/Yıl kemiksiz et, 288 Ton/Yıl sucuk	31	570,000
Ham, sıvı ve katı yağların imalatı	10,000 ton/yıl rafine ayçiçeği yağı 12,500 ton küspe	100	3,000,000
Süt işleme tesisi (yağ, peynir çeşitleri imalatı)	13,200 ton/yıl süt işleyerek, 7,128 ton/yıl yoğurt 2,376 ton/yıl ayran 633,6 ton/yıl beyaz peynir 132 ton/yıl kaşar	20	1,850,000
Soğuk Hava Deposu	3,400 m ² soğutma alanı	15	550,000
Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri) imalatı	27,000,000 adet/yıl ekmek 225,000 kg/yıl unlu mamul	60	713,000